

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

MASOPUSTNÍ TRADICE NA HLINECKU A JEJICH VLIV NA VÝCHOVU

**MASOPUST TRADITION TO HLINECKO AND THEIR INFLUENCE
ON EDUKATION**

Bakalářská práce

KATEŘINA KÁBELOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Ilona Vojancová

PRAHA 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „ Masopustní tradice na Hlinecku a jejich vliv na výchovu“ vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 30. 4. 2013

.....

Podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat paní PhDr. Iloně Vojancové za vřelý přístup v průběhu vypracovávání mé bakalářské práce, všem respondentům za jejich spolupráci a celé své rodině za obrovskou trpělivost při psaní této práce.

Anotace:

Masopustní obchůzky ve vesnicích Hlinsko- Blatno, Hamry, Vortová, Studnice jsou součástí obyčejové tradice, která je dosud praktikována. Přestože se masopustní obchůzky konají všude po České republice, v těchto čtyřech vesnicích na Hlinecku existují téměř v nezměněné podobě. Díky jejich jedinečnosti byly zapsány na Seznam nehmotného kulturního dědictví lidstva. Cílem mé práce je přinést informace o masopustních obchůzkách a maskách na Hlinecku, jejich současnou podobu a možnosti využití tohoto obyčeje při práci s dětmi.

Klíčová slova: tradice, lidové zvyky, masopust, výchova, děti, rodina, kultura

Annotation:

Carnival processions in villages Hlinsko-Blatno, Hamry, Vortová, Studnice are part of customary tradition that is still practiced. Although the carnival processions take place all over the Czech Republic, there are almost unchanged in these villages. Because of their uniqueness have been registered on the List of Intangible Cultural Heritage of Humanity. In my dissertation I want bring more informations on these carnival processions and masks in the region Hlinecko, their current form. How can we use this custom when we work with children.

Klíčová slova v anglickém jazyce: tradition, folk cystome, carnival, edukation, children, family, culture

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

OBSAH

Úvod.....	6
1. Mikroregion Hlinecko	7
1.1. Charakteristika mikroregionu Hlinecka	7
1.2. Přírodní poměry a krajina Hlinecka	8
1.3. Památky.....	10
1.4. Klimatické podmínky.....	11
1.5. Průmysl	11
1.6. Cestovní ruch	11
2. Lidové zvyky na Hlinecku v minulosti	13
3. Soubor lidových staveb Vysočina	17
3.1. Veselý Kopec	17
3.2. Betlém Hlinsko	24
3.2.1. Expozice vesnických masopustních obchůzek a masek z Hlinecka.....	27
4. Masopust	29
4.1. Fenomén masopustu na Hlinecku	30
4.2. Zápis masopustních obchůzek do Reprezentativního seznamu nehmotného kulturního dědictví lidstva UNESCO	34
4.3. Masopust v Hlinsku - Blatně.....	38
4.4. Masopust v Hamrech.....	44
4.5. Masopust ve Vortové	50
4.6. Masopust ve Studnicích	53
5. Masopust držíme – program pro MŠ, ZŠ a SŠ.....	59
5.1. Masopustní tanec.....	60
5.1.1. Masopustní tanec kolečko	61
5.2. Masopustní průvod školek a škol v Hlinsku	62
5.3. Masopust – didaktická část	64
6. Závěr.....	79
7. Použitá literatura	80
8. Použité zdroje.....	81
9. Seznam respondentů:.....	82
10. Příloha	83

Úvod

Každý region má svoji neopakovatelnou atmosféru, která je dána nejen jeho geografickou polohou, přírodními podmínkami a celou řadou dalších jevů, ale ještě i něčím zvláštním – jakýmsi vnitřním duchem vytvářeným a modelovaným celými věky, lidským přičiněním i bez něj. A takový je i náš region.

Právě tam se nachází můj domov, místo s bohatou historií dochovanou našimi předky – Hlinecko. Každá oblast, každé město či obec si svou historii a **tradice** chrání a je na ně náležitě pyšné. Pyšné je o to víc, pokud se jedná o **tradici**, která je zapsaná na **Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO**. A právě tato výsada se dostala vesnickým masopustním obchůzkám a maskám na Hlinecku.

Moje bakalářská práce, jak již název napovídá, se zabývá lidovým zvykem konaným každým rokem v části Pardubického kraje - mikroregionu Hlinecko, kde si ve čtyřech obcích – Studnice, Vortová, Hamry a v části města Hlinska – Blatně zachovaly téměř autentickou podobu.

V první kapitole přiblížím mikroregion Hlinecko, abych představila prostředí, v němž se zmíněný lidový obyčej utvářel. Ve druhé části budu svoji pozornost věnovat okrajově i dalším tradicím v mikroregionu Hlinecko.

SLS Vysočina ve třetí části přiblížím jako největší muzeum v přírodě v Čechách. Je pověřeným Regionálním pracovištěm pro lidovou kulturu v Pardubickém kraji. A právě toto pracoviště vypracovalo nominační návrh na zápis masopustu do seznamu UNESCO.

Kapitola čtvrtá bude věnována masopustu, popíše historii masopustní obchůzky v již zmiňovaných obcích a současnou podobu masek v nich. Poslední kapitolu věnuji didaktické části, která bude spojená právě s masopustem a jeho využití při práci s dětmi.

1. Mikroregion Hlinecko

1.1. Charakteristika mikroregionu Hlinecka

Z hlediska etnografických oblastí patří Hlinecko do Českého Horácka. Hlinecko, ve kterém jsou situovány masopustní obchůzky, se nachází v jižní části východních Čech v Pardubickém kraji. V roce 1999 za účelem vytvoření společné politiky na získávání finančních prostředků z národních i evropských fondů vznikl mikroregion Hlinecko.

Tvoří ho správní území 28 obcí mající téměř 24 000 obyvatel.

Hlinecko leží zčásti na území Českomoravské vrchoviny, táhne se až k podhůří Železných hor, které svým složením náležejí k nejstaršímu geologickému útvaru – prahorám. Činnost větru a vod zarovnal povrch v pahorkatinu bez velkých výškových rozdílů, mírně zvlněnou protkanou údolími.

Mikroregion Hlinecko leží v jižní části Pardubického kraje a byl postupně osídlován převážně v pozdním středověku. Od 14. století náležela většina vesnic a sídel k nově vzniklému rychmburskému panství. Střediskem se stal v Předhradí u Skutče hrad Rychmburk. Je to kraj se zvlněnou krajinou, horského charakteru.

Z uznávaných osobností můžeme zmínit například Františka Palackého, Ladislava Riegra, z výtvarníků potom Antonína Slavíčka, Františka Kavána, Otakara Nejedlého, Jiřího Trnku, Oldřicha Blažíčka a spoustu dalších. Mentalita a nelehký život místních se odrážela v dílech Terezy Novákové a Karla Václava Raise, jehož jméno nese i hlinecké gymnázium.

Na Hlinecku ovšem bylo i velké množství nadšenců, díky kterým vznikly zájmové divadelní, pěvecké, tělocvičné, řemeslné i vzdělávací spolky. To bylo i podnětem pro založení nynějšího **Městského muzea** v Hlinsku v roce 1875, které patří k nejstarším v Čechách.

V této části Čech se lidé odjakživa živili prací na kamenitých a málo úrodných polích. První řemeslná výroba vycházela ze zpracování snadno dostupných přírodních surovin jako je například dřevo, kámen a jílová hlína. Na Hlinecku vznikalo později hrnčířství a tkalcovství, které se po dlouhou dobu stalo hlavním zdrojem obživy místních

obyvatel. Rozvíjela se domácí výroba dřevěného nářadí, soustruženého nádobí, výroba hraček a šindele.

Krajina Hlinecka začínala mít od počátku 19. století průmyslový charakter, na který měla velký vliv stavba železnice v roce 1871, trať Pardubice- Havlíčkův Brod. Domácí tkalcovství a manufakturní výroba se staly na Hlinecku základem pro desítky textilních firem. Velmi vyhlášenou se stala výroba rozličných druhů koberců. Na počátku 20. století se Hlinecko proslavilo kožešnickou výrobou, zdejší firmy udávaly módní trendy, byly symbolem luxusního a kvalitního zboží vyváženého po celé Evropě a i do zámoří. Důležitým a oblíbeným stavebním materiálem byla od 20. století hlinecká tmavomodrá žula, která se těží ze zdejších lomů.

Hlinecko je kraj, jak se dříve říkalo, kde „končil chleba a začínalo kamení“.

Od nepaměti to byl kraj nádherné přírody, pohostinných lidí a typické malebné lidové architektury. Při svých toulkách naleznete spoustu zajímavých zákoutí, prožijete příjemné chvíle na cestách za zábavou i poznáním.

1.2. Přírodní poměry a krajina Hlinecka

Území mikroregionu se rozprostírá v Českomoravské vrchovině. Vlaky ať z Moravy či z Čech, musí překonat mnoho kopců, než se vyšplhají z rovin Polabí a Dyjskosvrateckého úvalu do kraje, který je hlavním severo – jižním evropským rozvodím. Severní část mikroregionu Hlinecka leží v zalesněných Železných horách, jižní část je typická vrchovina se zaoblenými táhlými kopci Žďárských vrchů. Nacházejí se tu i další horopisné celky jako Křemešnická vrchovina, Hornosázavská pahorkatina, Hornosvratecká, Křižanovská a Javořická vrchovina, Jevišovská pahorkatina.¹ Hlinecko patří do okresu Chrudim, který je součástí geomorfologické oblasti Česká vysočina. Chrudimský okres patří z geomorfologického hlediska k nejsložitějším, ale také k nejzajímavějším regionům České republiky. Je to právě zásluhou Železných hor. Ne nadarmo bývají Železné hory některými geology označovány jako „geologické muzeum“ v přírodě.² Je přirozené, že toto pohoří se už přes sto let těší velkému zájmu

---

¹ Prošek, J.: *Českomoravská vrchovina*. Praha 1986, s.9

² Geologický výzkum začal se stavbou železnice v 70. letech 19. století. Stavbou byly odkryty různé vrstvy půdy v jednotlivých skalních zářezech a došlo k prozkoumání hornin a nerostů.

odborníků v oboru „kamenných věd“ (geologie, petrologie, mineralogie, ložisková geologie, geomorfologie atd.)

V železnohorské části chrudimského okresu máme zastoupenou většinu známých geologických formací od archaika (prahor) až po mladé čtvrtohorní sedimenty. Širší veřejnosti jsou všeobecně známa např. ložiska kvalitních vápenců silursko-devonského stáří u Prachovic a Vápenného Podola, nebo rozsáhlé výskyty žulovitých hornin na Nasavrcku a Skutečsku – mrákotínské lomy. Tento kámen se zde těží v řadě velkých lomů a patří k nejjakostnějším horninám tohoto druhu. Připomeneme si ho také na nádvoří Pražského hradu.

Snad každý navštívil Sečskou přehradu s památným hradem Ohebem stojícím na červených rulách a magmatech. A tak bychom mohli v tomto výčtu geologických zajímavostí pokračovat. Už v minulosti lákalo nerostné bohatství Železných hor těžaře a báňské odborníky, svědčí o tom již ve středověku otevřené doly na rudy ušlechtilých kovů na Včelákově nebo těžba sirných rud (pyritu) v Lukavici spojená s jednou z nejstarších továren v Čechách. O těžbu zlata se pravděpodobně pokoušeli již Keltové v době před Kristem. Dodnes jsou zachovány zbytky starých rýžovišť u Pohořanky na Okrouhlickém potoce nebo na Zlatém potoce pod Sečí. Z novější doby je třeba připomenout těžbu uranových rud u Březinky, fluoritu a barytu u Javoroky- Běstviny nebo nedávno objevené ložisko olovnatozinkových rud s barytem v Křižanovicích.

Do jižní části na Hlinecku zasahují i prastaré metaformované horniny- převážně ruly- Českomoravské vrchoviny. Známe je dobře z Kameniček³ a Svratouchu (Zkamenělý zámek)⁴. Značnou část severu a severovýchodě okresu pokrývají usazeniny svrchnokřídového moře. Jde o známé „opuky“ (píscité slínovce), na nichž stojí i naše okresní město Chrudim. Patří sem i pískovce těžené v minulosti zvláště v údolí Chrudimky ve Škrovádu. Vytvářejí také romantické Toulavcovy a Městské maštale⁵ při jihovýchodě okresu. Za zmínku stojí i chráněné přírodní výtvoř, např. pobřeží křídového moře v Rabštejnské Lhotě a v Bítovanech. I z dob třetihorní zde máme památku: čedičový peň, na němž stojí památný hrad Košumberk u Luže.

---

³ Kameničky – obec nedaleko Hlinska, která vznikla v roce 1392 a svou neodolatelnou přírodou lákala řadu přírodovědných odborníků, ale i umělců.

⁴ Svratouch – první zpráva o obci Svratouch je též datována letopočtem 1392.

⁵ Dušánek, F.: *Přírodní rezervace a chráněné oblasti v pardubickém kraji*. Praha 1956, s.41

Na území křídových usazenin jsou také rozšířeny nejmladší sedimenty čtvrtohorního stáří, jde o známé cihlářské hlíny.

Mikroregion je charakteristický svým členitým reliéfem podhorské a místy až horské krajiny. Má velké množství jehličnatých či smíšených lesů. Jih mikroregionu je od roku 1970 vyhlášen Chráněnou krajinnou oblastí Žďárské vrchy, severozápad Chráněnou krajinnou oblastí Železné hory, která byla vyhlášena v roce 1991. Nejvyšším bodem je Kamenný vrch ve výšce 802 metrů nad mořem, naopak nejnižší položený bod je údolí řeky Chrudimky u Novomlýnského rybníka u Bojanova a to pouhých 421 metrů nad mořem.

Hojně navštěvovaná je Žákova hora nedaleko Herálce, vysoká 810 metrů s přírodní pralesní rezervací a pramenem řeky Svratky. Návštěvníky jistě okouzlí i rozsáhlé lesní porosty střídající se s květnatými loukami, pastvinami a pískovcovými skalnatými útvary. Geostavba zahrnuje pestré složení hornin od starých vulkanických typů přes souvrství jílovců, břidlic. Nejdůležitější je tzv. hlinecká žula, nacházející se severně od Hlinska v okolí Srní, Babákova, Trhové Kamenice a Dolního Holetína. Zde se rozvíjelo lomařství z modrošedé žuly, její kvalita a víceúčelová použitelnost vyvolala koncem 19. století rozvoj kamenoprůmyslu. Další důležitou historickou surovinou byla železná ruda z Rychnova, Chlumětína, Svratouchu a Otradova. Vápenec se nacházel u České Rybné a u Rychnova, keramický jíl u Hlinska.

1.3. Památky

Na Hlinecku se dochovalo velké množství památek lidového stavitelství. Se zdejší lidovou architekturou se blíže seznámíme v další kapitole, která bude přímo věnovaná Souboru lidových staveb Vysočina a památkové rezervaci lidové architektury Betlém v Hlinsku. Z církevních pozoruhodných staveb stojí jistě za zmínku původně gotický kostel s nástěnnými malbami v Rané, novogotický kostelík sv. Mikuláše v obci Vysočina, barokní kostel sv. Petra a Pavla v Chlumu, kostel sv. Filipa a Jakuba v Trhové Kamenici, kostel Nejsvětější Trojice v Kameničkách a barokní kostel Narození Panny Marie v Hlinsku. Krajinou dominantou je pozdně klasicistní kostel sv. Máří Magdalény ve Včelákově. Další zajímavou památkou je hlinecká tvrz.

1.4. Klimatické podmínky

Mikroregion patří klimaticky k nejstálejším oblastem z hlediska teplot a místem s vysokým ročním průměrem slunečního svitu. Vyšší polohy Hlinecka jsou velmi bohaté na sněhovou nadílku, která se zde dlouho udržuje a je využívána pro lyžování na místních sjezdovkách. V posledních letech jsou zde i velmi kvalitně připravovány běžecké tratě.

Hlavním tokem je řeka Chrudimka pramenící nedaleko Filipova. Na jejím horním toku leží přehradní nádrž Hamry o rozloze 66 ha, která slouží jako zásobárna pitné vody. Větší vodní plochy poskytují možnost koupání a rekreace, jsou to například rybníky Možděnické, Dlouhý, Januš, či rybník Krejcar. Za zmínku stojí i přírodní rezervace Vršovská Olšina nedaleko Horního Bradla. Kde každoročně rozkvétají statisíce květů sněhobílých bledulí a prvosenek jarních.

1.5. Průmysl

V minulém desetiletí zaznamenal nárůst průmysl klempířský, výroba pracovního nářadí, nábytkářství, dřevovýroba i kamenoprůmysl. Zajímavostí je výroba skleněných vánočních ozdob a dřevěných hraček. Z potravinářského průmyslu je prioritní pivovarnický a mlékárenský průmysl. Zemědělství se díky charakteru krajiny orientuje na chov skotu, drůbeže a pěstování plodin, které jsou odolné vůči zdejšímu drsnému podnebí. Jsou to tedy hlavně brambory a len.

1.6. Cestovní ruch

Zdejší krajina poskytuje vhodné podmínky pro pěší turistiku i cykloturistiku. V posledních letech zažívá rozvoj golf na hřištích ve Svratouchu a Svobodných Hamrech. A úspěšně se rozvíjí i jezdecký sport např. stáje ve Svobodných Hamrech či v Bojanově. Mikroregion nabízí i přírodní koupání v Sečské přehradě, ale i četných rybníků a zatopených lomech.

Nejpopulárnější destinací cestovního ruchu na Hlinecku je Soubor lidových staveb Vysočina, expoziční celek Veselý Kopec.

V zimním období zde nalezneme ideální podmínky pro zimní sporty - sjezdové lyžování, kvalitně upravené běžkařské tratě, bruslení na přírodních plochách či v zastřešených ledových halách.

2. Lidové zvyky na Hlinecku v minulosti

„Druhý den po slavnosti (svěcení praporu spolku Svantovín) učinili jsme s Bedřichem Smetanou výlet na Čertovinu nad Hlinskem, odkud se otvírá rozkošná vyhlídka do širokého kraje až po Krkonoše. Byl překrásný, jasný den. Smetana byl tímto rozhledem hluboce dojat a chvějícím hlasem pravil: „ Tak krásné Čechy jsem ještě neviděl !“⁶

Konec devatenáctého století byl v našich zemích poznamenán zájmem o lidovou kulturu.

Stranou pochopitelně nezůstávala ani tehdejší Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, jež připravila velkorysý projekt edice prací, které se měly věnovat kulturnímu a historickému dědictví našeho lidu. Cílem tohoto projektu bylo vydání monografií jednotlivých krajů. Řízením nejrůznějších okolností se však podařilo vydat monografii jedinou, jejímž autorem se stal **JUDr. Karel Václav Adámek**. Adámek začal studovat způsob života zdejšího lidu v roce 1884 a jeho monografie vyšla po šestnácti letech pečlivého studia.⁷ Mállokterý region se může pochlubit takovým dílem, které takřka vyčerpávajícím způsobem představuje život na vesnici na konci 19. století. K.V. Adámek se věnuje popisu nábytku zdejších obydlí, oblečení, řemeslům, ale i popisu zvyků a obyčejů. I když nebyl vzdělán v oboru národopisu, či historie, patří toto jeho dílo k uznávaným a cenným pramenům. Každý, kdo se chce dozvědět více o životě našich předků, jejich historii a umění, začíná na Hlinecku u prací K. V. Adámka. Nám nabízí široké možnosti srovnání života lidu na Hlinecku dnes se životem před více jak sto lety.

K. V. Adámek zachytil množství **lidových zvyků**, které se z našeho regionu již vytratily. Některé z nich dokonce hned na počátku 20. století. Jiné **zvyky** zanikly po roce 1945 (různé druhy koledních obchůzek apod.) Z našeho života vymizela celá řada kalendářních svátků, které provázely jednotlivé obyčeje. S ohledem na hlavní téma mé práce - masopust, popíši na nejbližších stránkách pouze kalendářní obyčeje. Rodinným obyčejům se věnovat nebudeme. Jaké **zvyky a obyčeje** nám vlastně zůstaly dodnes?

---

⁶ Adámek, K. V. : Hlinsko, *Kniha vzpomínek*, s.160

⁷ Adámek, K. V. : *Lid na Hlinecku*, 1900, Praha

Vezměme tedy kalendářní rok pěkně od začátku.

Příchod nového roku naši předci nijak zvláště neslavili, takže bouřlivé a veselé vítání nového letopočtu je zvykem **novodobým**. Prvním významným svátkem v novém roce byl pro ně šestý leden – svátek Tří králů. V tento den v Hlinsku samotném a okolních vesnicích obcházeli po koledě chlapečci přestrojení za Tři krále, zpívali známou koledu a dostávali za ni odměnu. Tato obchůzka zanikla mezi dvěma válkami, protože koledování vůbec začalo být chápáno jako žebrání a ztratilo svůj původní význam.

Nejživějším a také nejoživovanějším zvykem na Hlinecku je masopustní obchůzka. Masopustu se budeme samostatně věnovat v dalších kapitolách, a proto nyní pokračujeme dalším lidovým zvykem, který K. V. Adámek popsal. Zvyk se váže k jarnímu období. Život našich předků byl pevně svázán s přírodou. Na jejích rozmarech závisela možnost obživy celé rodiny. Příchod jara lidé toužebně očekávali, protože znamenal konec tuhé zimy a představoval nový hospodářský rok. Probouzející se příroda působila na předky magickým dojmem, její přízeň si hleděli zajistit nejrůznějšími **obyčeji** a praktikami. Některé prvky z těchto zvyků přežívají dodnes, aniž by byl znám jejich někdejší smysl.

Přišlo jaro do vsi,

Kde si zimo, kde si ?

Byla zima mezi náma

A ted' už je za horama.

Hu, hu, hu

jaro už je tu.⁸

Jarní obyčeje již předznamenávala výše uvedená masopustní obchůzka. Jaro začínalo pro naše předky na Josefa – 19. března. Na základě dlouhodobého pozorování přírody si zemědělci vytvořili celou řadu průpovědek – pranostik, které byly jakýmsi návodem pro chod hospodářství.

Je – li na Josefa jasno,

bude úrodný rok.

---

⁸ Vojancová, I.: *Přišlo jaro do vsi*. Hlinsko 1990, s. 1

**Co do svatého Jiří vyroste,
to po něm zmrzne.(24.4.)⁹**

Největšími svátky jarního období byly Velikonoce. Jsou to svátky prvního jarního úplňku a jejich oslavám předcházeli šestitýdenní půst. Každá z nedělí v tomto postním období měla svůj název a význam v lidových představách: neděle pučálka (též pytlová), sazometná, kýchavná, družebná, smrtná a květná.

O Smrtné neděli byl v okolí rozšířen obyčej vynášení Smrti¹⁰. Smrt nesla v průvodu děvčata, obešla s ní celou vesnici a po skončení obchůzky ji hodila do vody. Věřilo se, že od toho okamžiku je vláda zimy zažehnána a do vesnice přichází jaro.

**Smrt nesem zanesem,
nový léto přinesem.¹¹**

Vyvrcholením velikonočních svátků bylo Červené pondělí. K tomuto dni patřila a patří kolední obchůzka s pomlázkou. Všichni totiž věřili, že pomlázka vyhájí z těla nemoci. Děvčata připravovala pro chlapce koledu – zdobená vajíčka. V okolí Hlinska se vajíčka barvila v odvaru cibulových slupek, sen a osení. Šikovnější děvčata vajíčka zdobila voskovou batikou nebo vyškrabovanými ornamenty. Kraslice nebyla obyčejným dárkem, ale měla schopnost k obdarovanému „promlouvat“ nejen nápisy, ale i symbolickými obrázky a ornamenty.

Láska srdce mého není pro každého.

Já tebe miluju a srdce ti daruju.

Miluju, netajím, ale koho nepovím.

**Nelez za děvčaty přes ploty,
nebudeš mít roztrhaný kalhoty.¹²**

K jarnímu období patří také krásný zvyk stavění májí, který se místy dochoval do dnešních dnů. V noci před prvním květnem postavili chlapci svým dívkám májku na

---

⁹ Vojancová, I.: *Přišlo jaro do vsi*. Hlinsko 1990, s. 2

¹⁰ Smrt – figurína zhotovená ze slámy na dřevěné kostře, oblečená do šatů s převládající bílou barvou

¹¹ Vojancová, I.: *Přišlo jaro do vsi*. Hlinsko 1990, s. 3

¹² Vojancová, I.: *Přišlo jaro do vsi*. Hlinsko 1990, s. 3

návsi¹³. Ta byla bohatě zdobená pentlemi, květinami, cukrovím a dalšími dobrotami. Velkou hanbou bylo, když ji přespólní ukradli. Slavnost kácení máje provázely nejrůznější humorné scénky, soutěže a taneční zábavy.

Období jara končilo 24. června, od tohoto data platil přísný zákaz tancování, „aby kroupy nepotloukly obilí“. Všichni konali přípravy na sklizeň úrody a veselé dožínky.

Do jarních zvyků bychom mohli zařadit dodnes udržované pálení čarodějnic, které se koná posledního dubna. Pálení ohňů na vyvýšených místech je převážně záležitostí mládeže. Ta hranici připraví a do jejího dohoření zpívá a baví se.

Po roce 1948 je čas od času v okolních vesnicích oživováno pořádání tradičních dožínků, na nichž se účastí podílejí všichni obyvatelé vesnice. Častěji se však oslava zdárné sklizně přenášela na půdu jednotlivých zemědělských družstev a státních statků, kde se zúčastňovali jen jejich členové. Naproti tomu posvícení si udrželo svůj tradiční ráz. I když se již dnes nedrží několik dnů a také hostina není tak velkolepá, je to zvyk, který je na vesnicích velmi oblíben. Rodina se sejde zpravidla v domě rodičů, připraví se bohatší oběd a proberou se všemožné novinky. Místy se pořádá i posvícenská zábava.

V zimním období se dochovaly především zvyky dva. Prvním z nich je mikulášská obchůzka. V předvečer svátku tohoto světce navštěvuje rodiny s menšími dětmi Mikuláš doprovázený čertem, popřípadě někdy i andělem. Mikulášský průvod můžeme potkat jak na vesnici tak i na hlineckém sídlišti. Opět je to zvyk, který se udržel v celém průběhu minulého i našeho století. Stejně jako vánoční svátky, nejhezčí svátky v roce. Tyto svátky doznaly změn jen v oblasti skladby jídelníčku a rozsahu obdarovávání. Zanikly též různé magické praktiky, které se konaly především o Štědrém večeru, aby si lidé příznivě naklonili budoucnost. Některé praktiky se v rodinách udržely – házení střevícem, rozkrajování jablka, lití olova, vosku – ale slouží spíše k pobavení a není jim přisuzován původní význam.

Zvyky, které se dochovaly, změnila svoji funkci: jsou chápány jako zábava. Mnoho zvyků kalendářního cyklu vymizelo, protože pro současného člověka ztratily svůj význam, změnil se život na vesnici a zanikly mechanismy původního života vesnického společenství. Zánik celé řady zvyků má na svědomí i společenský vývoj po roce 1948.

---

¹³ Májka na návsi – břízka bohatě zdobená pentlemi, květinami, cukrovím atd.

3. Soubor lidových staveb Vysočina

Tato kapitola je zaměřena na expozice, patřící do Souboru lidových staveb Vysočina. Dozvíme se v ní, jak se historické roubené domky využívají, jakým podílem přispívají k rozvoji cestovního ruchu, a jaký mají význam pro děti nejen z Hlinecka.

Do Souboru lidových staveb Vysočina (dále SLS Vysočina) patří expozice na Veselém Kopci, ve Svobodných Hamrech, a dále památková rezervace lidové architektury Betlém v Hlinsku. Kolektiv pracovníků Souboru lidových staveb pod vedením PhDr. Ilony Vojancové se v posledních letech zaměřuje právě na programy pro školy. Školy, které se vydají na akci či výstavu pořádanou SLS, obdrží pracovní listy a po odborném výkladu průvodce nebo později ve škole, listy zpracují. Pracovním listům se budeme více věnovat v kapitole číslo 5.

SLS Vysočina je jedinou rozsáhlejší expozicí lidového stavitelství v Pardubickém kraji. Jen v loňském roce všechny její expozice navštívilo téměř 70 000 návštěvníků.

SLS Vysočina nabízí svým návštěvníkům také řadu výstav a programů věnovaných většině jevů hmotné i duchovní lidové kultury. K nejoblíbenějším patří především masopust, jarmark, posvícení a tématické programy věnované hospodaření či stavebním technikám. Období Velikonoc a Vánoc je již neodmyslitelně spojeno s tradičními výstavami.

3.1. Veselý Kopec

Nejpopulárnější destinací cestovního ruchu na Hlinecku je expozice lidového stavitelství Veselý Kopec. Soubor lidových staveb Vysočina byl veřejnosti zpřístupněn v roce 1972. Vznikl tu rozsáhlý areál, jehož základ tvoří osada Veselý Kopec doplněný o přenesené stavby tak, aby co nejúplněji dokumentoval lidovou architekturu severní části Českomoravské vrchoviny.

Původní pasekářská osada na Veselém Kopci vznikla v 16. století. Podle pověsti ale název souvisí s veselou hostinou, kterou v těchto místech roku 1302 uspořádal král Václav II. se svou družinou na závěr kolonizace území západně od Hlinska.

Expozice lidového stavitelství Veselý Kopec se letos otevře 27. 4., poprvé i s opravenými toaletami opatřenými bezbariérovým přístupem a zázemím pro handicapované návštěvníky.

Sezonu zahájí program s názvem „**Živé dědictví**“.

Jedná se o ukázkou tradičních řemesel a obyčejů, což bude doprovodný program k výstavě ve statku z **Mokrý Lhoty**, která bude věnována 10. výročí vzniku Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví lidstva organizace UNESCO.

V průběhu roku se návštěvníci mohou těšit na nově zpřístupněnou kolářskou dílnu.

Průvodci jsou na Veselém Kopci pouze v některých objektech, návštěvníci si procházejí areál sami. Průvodce celým areálem provází pouze skupiny – tedy zájezdy.

Zdejší areál je zpřístupněn sezónně od konce dubna do konce měsíce října.

Všechny popsané akce jsou programem SLS Vysočina.¹⁴

Veselý Kopec patří dětem a jejich rodičům

Expoziční celek Veselý Kopec patří dětem a jejich rodičům. Tedy rodinám, které si chtějí společně hrát, prožít příjemné chvíle, získat nové informace v zajímavém prostředí muzea lidového stavitelství v přírodě.

Pro ty, kteří si rádi společně hrají, je k dispozici v prodejně upomínkových předmětů **herní plán**, podle něhož lze samostatně procházet roubené chaloupky, hledat odpovědi na otázky. Ty vás pak dovedou k rozluštění tajenky a získání malé odměny. Při těchto objevných výpravách se dozvíte spoustu zajímavých věcí a určitě si povšimnete drobností, které jinak zůstávají nepovšimnuty. O vybraných sobotách a nedělích budou pro rodiny s dětmi připraveny speciální programy.

Skanzen Veselý Kopec má opravdu hodně co nabídnout nejen rodičům s dětmi, ale je hojně využíván i školními institucemi. Děti sem jezdí na školní výlety, výstavy, zúčastňují se různých tematických akcí skanzenu. Probíhají zde průběžně nejrůznější zajímavé ukázky např. tesání trámu a dřevěného okapu. K vidění je pravidelně práce

---

¹⁴ www.vesely-kopec.eu

dráteníka, ukázka výroby dřevěných hraček, zdobení velikonočních kraslic, zpracování lnu a předení lněné nitě apod. Děti si mohou vyzkoušet různé hry, kterými se bavily jejich prababičky a praprababičky, uvidí jaké se dříve peklo pečivo, jak se vyřezávaly a zdobily vánoční perníčky a spoustu dalších ukázek.

Pravidelné akce na Veselém Kopci

Masopust – prvním programem v roce je ukázka tradiční masopustní občůzky v podání maškary z Vortové či Studnice.

Živé dědictví, je výstava ve statku z **Mokré Lhoty** věnovaná 10. výročí vzniku Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO i dochovaným obyčejům a tradičním řemeslům na Hlinecku. Touto výstavou dojde k zahájení návštěvnické sezóny. Do chodu se dají některé technické památky a ke shlédnutí budou ukázky řemesel a tradiční stravy s možnou ochutnávkou.

Hrnčírská sobota, ukázky hrnčírské výroby, prodej výrobků

Veselokopecký jarmark – prodej výrobků lidových výrobců s doprovodným kulturním programem pro širokou veřejnost.

Posvícení – ukázka tradičního posvícenského pečiva, nejen z Hlinecka, ale i jiných krajů, bohatý kulturní program.

Bramborová sobota – příležitost k ochutnání tradičních bramborových jídel, dozvědět se vše o pěstování, použití a uskladnění brambor. Nejen děti rády ochutnají pečené brambory z popela a vyrobí si kouzelná razítka z brambor.

Vánoce na Veselém Kopci – výstava ve všech objektech přibližující lidové zvyky, dárky, ozdoby a pečivo. Bohatý kulturní program, opět výtvarné dílny pro návštěvníky.

Předvánoční jarmark – prodej výrobků lidových výrobců. Tento jarmark je vyhlášen po celých Čechách, navštíví ho každoročně několik tisíc lidí, opět velmi bohatý kulturní program. Ukázky výroby ozdob ze slámy, tradiční vánoční pečivo atd.

Novinkou na Veselém Kopci je nově postavená **Kaple**, která byla otevřena v loňském roce, během programu Posvícení na Veselém Kopci. Kaple představuje drobný

vesnický sakrální objekt. Předobraz má v několika podobných objektech z horáckých vesnic. Kaple je zděná, střechu pokrývají dřevěné šindele. Předměty k vybavení kaple byly získány díky Ministerstvu kultury. Kaple bude sloužit pro pořádání kulturních programů, ale třeba i k svatebním obřadům.

Vstupní usedlost z Hlinecka – jedná se o stavbu, ve které je dnes provozní zázemí skanzenu. Její obytná část je kopie chalupy z Hlinecka. Obytná stavba a stavby hospodářské jsou seskupeny okolo dvora a stavebně na sebe nenavazují. Tuto usedlost také doplňuje sýpka, stodola, ovčín, chlívek a výměnek.

Sýpka je klasická ukázka stavby z území Železných hor a Českomoravské vrchoviny. Byla sem přenesena ze Stanu u Hlinska. Sloužila jako zásobárna obilí, sklad nářadí a většinou byla umístěna proti oknům světnice.

Čtyřboká stodola sem byla přenesena z Krouny, pochází z 18. století a jedná se o další typickou stavbu z Hlinecka. Stodola je neprůjezdná, má mlat a dva přístodůlky. Ovčín byl do expozice přestěhován z Hradiště u Nasavrk, pochází z 18. století a je umístěn nad výměnkem. Do ovčína se často ukládalo zemědělské nářadí, v létě jeho otevřená část sloužila jako ovčí přístřešek a do uzavřené části se pak zaháněly ovce na zimu.

Prasečí chlívek uzavírá dvůr a je drobnou hospodářskou stavbou.

Výměnek původně stával společně s chlívem v Možděnici. Jelikož neměl žádnou možnost vytápění, tak ho výměnkáři obývali jen od jara do podzimu.

Návesní zvonička je rekonstrukcí z Jeníkova u Hlinska, dříve tyto zvoničky sloužily na ohlašování požárů. Zvonívalo se podle tzv. ohňového patentu, který vydala Marie Terezie v roce 1751.

Usedlost z Lezníku – pochází z Poličska. Jedná se o čtyřbokou usedlost. Na záklopovém prkně je uveden rok 1827. Ve světnici domu je umístěn tkalcovský stav připomínající v oblasti rozšířené domácké tkalcovství, kompenzujícího v důsledku drsnějších klimatických podmínek Vysočiny nedostatečné příjmy ze zemědělství.

Polygonální roubená stodola ze Sádku u Poličky – jedná se o čtrnáctibokou stavbu z poslední čtvrtiny 17. století. Výjimečná je svojí velikostí a to v rámci celé ČR. Ovšem

polygonální stodoly se stavěly poměrně často. A dodnes se dají na vesnicích vidět. Stodola je neprůjezdná a má mírně navýšen vjezd. V jejím interiéru můžeme shlédnout různé povozy a sáně.

Loutkářská maringotka – původně patřila rodině Vojtěcha Kopeckého, potomka legendárního loutkáře Matěje Kopeckého. Vojtěch hrál po vesnicích klasické loutkové hry až do 60. let 20. století. Tato maringotka je zapůjčena z Muzea loutkářských kultur v Chrudimi.

Usedlost č. p. 4 nebo také zvaná U Pilných – je soukromá zemědělská usedlost, do které nemají návštěvníci přístup. Jedná se o roubenou usedlost z počátku 17. století, stojí na původním místě a je nejstarší zemědělskou usedlostí v oblasti Železných hor. Obytná část má jednu vytápěnou světnici a komoru. V hospodářské části se nacházejí chlévy a pod nimi jsou další dvě patrové komory. Hospodářskou část zakončuje stodola s doškovou střechou. K této usedlosti patří také haltýř, který kdysi sloužil ke chlazení potravin. Haltýř na Vysočině je již poslední svého druhu v této oblasti. K usedlosti ještě patří holubník, který sem byl převezen z Hrochova Týnce.

Suška lnu pochází z konce 18. století a původně stála v Pasekách u Všeradova. Pěstování lnu bylo na Vysočině velmi rozšířeno a v takovýchto suškách se len dosoušel a byl i částečně zpracováván. Tyto sušky dříve sloužily také jako ubytování pro nejchudší vrstvy vesnického obyvatelstva. V suškách se nacházejí nástroje ke zpracování lnu, jsou zde žebříky, valachy, trdlice a podobně. Sušky se podle nařízení z druhé poloviny 18. století musely stavět dál od usedlostí, protože se často stávalo, že vyhořely a od požáru by mohly chytout další stavení.

Suška ovoce pochází z 19. století a byla na Veselý Kopec převezena za Stříteže u Skutče. Také tyto sušárny se stavěly dál od obytných stavení. Ovoce bylo rozloženo na dřevěných roštích, pod kterými sálal žár z vodorovného kanálku. Většinou se zde sušily jablka, hrušky a švestky.

Hájenska z Kozojed je trojdílný roubený dům z konce 18. století, dokládající bydlení panského hajného. Dům má bohatě zdobenou lomenici se slunečním motivem. Hájenska slouží jako zázemí při různých programech.

Včelín dokládá práci včelařů a shlédneme zde předměty a pomůcky, které včelaři používali.

Chalupa bezzemka – jedná se o kopii obydlí nejchudších vrstev. Původně stávalo v Kameničkách.

Vodní pila z Dolní Sloupnice – je zajímavá technická památka, pila má horizontálně uložený řezný lis a byla poháněna jedním vodním kolem. Od roku 1934 byla poháněna turbínou z mlýna. Provoz pily byl na původním místě ukončen až v roce 1950.

Vodní olejna z Damašku u Pusté Rybné sloužila k lisování oleje ze lněných semínek a na původním místě stála již na konci 18. století. Vlastní lisování se provádělo ručně. K drcení lněného semene – stoupy - byly poháněny vodou. V interiéru nalezneme nástroje sloužící ke zpracování oleje jako například ruční lis atd.

Bělidlo z Přívratu je roubená stavba z první poloviny 19. století, bělidlo sloužilo k bělení plátna. V hřebenu střechy je otvor, který kryje druhá stříška nazývaná také sedlo.

Vodní mlýn s varnou povidel a stoupou na kroupy – na tomto místě původně stával vodní mlýn, vybudovaný před rokem 1580, ale ten bohužel v roce 1909 vyhořel. Na jeho místo byl převezen mlýn z Oldřetic u Skutče. K tomuto mlýnu byla přistavěna varna povidel, která původně stála v Klešicích u Heřmanova Městce a pracovala na vodní pohon. Mlýn využíval energii z drobného vodního toku. Dnes je přívod k mlýnu zajišťován původním náhonem z potoka od Dlouhého. Mlýnice obsahovala vlastní mlecí zařízení a několik stoup na výrobu krup. Z mlýnice se dostaneme do šalandy, která sloužila jako dílna pro opravy mlecího zařízení a také k ubytování mlynářských pomocníků. Dále můžeme vstoupit do obytné části se světnicí, komorou a původní černou kuchyní s chlebovou pecí. Z mlýnice se také dostaneme do varny povidel, jež je umístěna v roubeném přístavku. Byla v provozu do roku 1929 a pochází z druhé poloviny 19. století.

Sekernická dílna je instalována v bývalé roubené kolně se sýpkou, vybavení patřivalo rodině Vondráčkových z Dachova. Nachází se proti mlýnu. Sekerníci v dílně zhotovovali především vodní kola pro mlýny, zařízení na vodní pohon a další dřevěné

mechanismy. K této výrobě sloužil tzv. štok, šestiramenný kříž. Nalezneme zde také hoblice, březnice, šlapací soustruh, který sloužil k ostření náradí.

Stupník na tlučení třísla pochází z počátku 19. století a sloužil k drcení smrkové kůry, z níž se získávalo třísla, které se dále používalo v koželužnách ke zpracování kůže. Byl postaven z pískovcových kvádrů a jeho tři okované stoupy byly poháněny vodní silou. Ke konci 19. století bylo celé zařízení zmodernizováno. Na půdě byly umístěny kotoučové pily, které kůru rozřezaly a mezi nimi upevněné ozubce kůru trhaly na malé kousky. Smrkovou kůru drtily v dobovém žlabu, vzniklé kousky se prosívaly přes síta a zbylé větší kusy se teprve drtily pod **stoupou**.

Mičkova chalupa z Herálce byla na původním místě postavena už v roce 1821. Dozvíme se to ze zákopového prkna, které uvádí datum výstavby. Chalupu obývali drobní zemědělci. Interiér nabízí k vidění první tovární výrobky jako je například žentour nebo odstředivka. Pod jednou střechou nalezneme vzájemně propojenou obytnou i hospodářskou část. Propojení usnadňovalo obsluhu dobytka i za špatného počasí a obyvatelé tak nemuseli chalupu vůbec opouštět. Ze síně je přístupný chlév, obě světnice, otevřené ohniště s ústím do pece a komora. Do sýpky se dostaneme po schodech vedoucích na půdu.

Gregorova dílna z Herálce je kopie dílny postavené kolem roku 1940, v této dílně se vyráběly užitkové předměty ze dřeva, hlavně **valchy, násady, necky, hrábě, dlabaná korýtka** o podobně.

Usedlost z Mokré Lhoty u Nových Hradů – jedná se o částečnou kopii selského statku z poloviny 18. století. Štít usedlosti je klasicistní a pochází z přestavby v roce 1866. Obytná část s chlévy byla vyžděna z opuky. Usedlost je tvořena síní, kuchyní, světnicí, černou kuchyní s chlebovou pecí. Štít je zdoben bohatým rostlinným dekorem. Interiéry představují zařízení z počátku padesátých let 20. století.

Dům z Dolního Újezdu dnes slouží k provozním účelům a potřebám skanzenu a je kopií domu z roku 1737.

Na parkovišti expozice lidového stavitelství můžeme navštívit **Hospodu u kováře Matěje**, v areálu Veselého Kopce je v objektu výměnku ze Širokého dolu Hospoda Na vejměnkou.

Svobodné Hamry – o této obci se zmiňují proto, že SLS Vysočina zde má vodní kovací hamr. Obec nese velmi charakteristické jméno, neboť od poloviny 15. století do třetí čtvrtiny 17. století zde pracovalo zařízení na výrobu železa. **Hamrem** se nazýval ucelený soubor včetně pece dýmačky, kovacích a kujících hamrů, hospodářství a obvykle i hospody. Po zrušení pece dýmačky pracoval v místě jenom kovací hamr, zbývající část byla přestavěna na mlýn, který v roce 1928 vyhořel. V šedesátých letech 20. století byly zámeček s pozůstatky hamru a zdejší roubená hospoda zapsány na seznam nemovitých kulturních památek. V roce 1980 byla zahájena obnova kovacího hamru, jednotlivé části sem byly přivezeny z hamru ve Věžovaté Pláni, pocházející z roku 1827. Kvůli narušené statice se v roce 2002 musela uskutečnit generální oprava hamru.

3.2. Betlém Hlinsko

Betlém – se nachází ve středu města Hlinska na pravém břehu řeky Chrudimky. Stojí zde seskupení roubených objektů vznikající v průběhu několika desítek let od poloviny 18. století. Jejich vznik souvisí se zrušením nevolnictví a rozvojem řemesel. Domečky patřily drobným řemeslníkům - ševcům, tkalcům, hračkářům, hrnčířům, krejčím, kožešníkům.

V polovině 18. století uvolnila tehdejší rychmburská vrchnost pro nově příchozí obyvatele Hlinska pozemek na pravém břehu Chrudimky, který byl do té doby využíván jako obecní pastvina. O čilém stavebním ruchu svědčí archivní doklady, například ještě na mapě z roku 1731 v tomto prostoru uvidíme dva objekty a o několik desítek let později se to tu domky tísní jeden vedle druhého tak, že téměř nezbývalo volné místo.

Od konce 19. století a zejména v první třetině 20. století se Betlém stal domovem pro rodiny továrních dělníků. Tato hlinecká část si uchovala svůj původní urbanistický ráz až do 80. let 20. století. Díky snaze pracovníků památkové péče a dalších mnoha nadšenců se podařilo v roce 1989 prosadit záchranu alespoň části objektů. Od roku 1989 je tak Betlém součástí Souboru lidových staveb Vysočina.

První opravené objekty byly návštěvníkům zpřístupněny v roce 1993, od roku 1995 je část hlineckého Betlému prohlášena **památkovou rezervací lidové architektury**.

V současné době jsou zde návštěvníkům přístupné domky s umístěnými dílnami lidových řemeslníků, obydlí tkalce, výrobce hraček a továrního dělníka se ševcovskou dílnou ve výměnku. V jednom z domků se připravuje pilníkářská dílna. V dalších objektech se během roku pořádají různé tematické výstavy, jsou zde prodejny s upomínkovými předměty, příjemná restaurace. V jedné z chaloupek je dokonce umístěna učebna výtvarného oboru **Základní umělecké školy**.

Č. p. 180 – pochází z roku 1790, v polovině 19. století bývalo v chaloupce pekařství. Nyní slouží jako pokladna a prodejna upomínkových předmětů.

Č. p. 134 – pochází z druhé poloviny 18. století, jedná se o větší roubené stavení s trojdílnou dispozicí. V 19. století bylo stavení využíváno jako řeznictví. Dnes je zde umístěna prodejna keramiky a bylinek.

Č. p. 62 – pochází z roku 1777, jedná se o nejmenší zachovaný domek, který postavil F. Vtípil. U původně roubeného domku byly ve 20. letech 20. století vyzděny stěny komory. Nyní se zde nachází expozice přibližující bydlení rodiny dělníka pracujícího v textilní továrně. Je datováno na přelom 19. a 20. století.

Č. p. 158 – jedná se o přízemní roubenku z poloviny 18. století, skládá se z obytné světnice, dvou komor a síně s částí černé kuchyně. Interiér objektu je datován do počátku 20. století a obydlí nám přibližuje výrobce dřevěných soustružených hraček typických pro oblast Vysočiny.

Č. p. 159 – patří k nejstarším dochovaným objektům na Betlémě. Na jeho záklopovém prkně stojí letopočet 1765. Interiéry domku jsou datovány do první poloviny 19. století a můžeme zde shlédnout domácnost tkalce. V síni si můžeme povšimnout, jak vypadalo ohniště pod komínem a ve světnici vyhřívací pec.

Č. p. 157 – Hospoda u sv. Huberta – Jedná se o soukromý objekt, který není původní stavbou. Hospoda byla postavena v roce 1994 podle půdorysu původního objektu zaneseném ve Stabilním katastru z roku 1839.

Č. p. 362 – přízemní roubený domek z 18. století. U tohoto domku se nacházel pozemek s ložiskem hrnčířské hlíny. Objekt patřil mistru Olivovi, který zde vyráběl na konci 18. století a počátku 19. století hrnčířské zboží. V domku je umístěna stálá Expozice vesnických masopustních obchůzek a masek z Hlinecka.

Č. p. 361 – jde o roubené stavení na zděné podezdívce. Koncem 18. století v domku žil a pracoval hrnčíř F. Bielovský a v druhé polovině 19. století tu žila rodina tkalce.

Č. p. 141 – jedná se o kopii kupeckého krámu, jehož originál, který je ovšem poznamenán stavebními úpravami stojí dodnes v části zvané Podkostelí. A právě tento objekt využívá ZUŠ Hlinsko.

Č. p. 178 – zděné stavení se sedlovou střechou, v němž je zázemí pro pořádání speciálních programů pro školy a veřejnost.

Č. p. 161 – jedná se o roubenou stavbu z 18. století.

Č. p. 318 - z větší části se jedná o zděný domek. Je v něm umístěna pilníkářská dílna.

Č. p. 182 – jde o zděnou stavbu s klasicistním průčelím, ve kterém je konzervátorská dílna. Souboru lidových staveb Vysočina.

Adámkovy folkórní slavnosti

Památková rezervace Betlém Hlinsko se může pochlubit velmi navštěvovanou akcí, a tou je Festival folklórních souborů z Čech i zahraničí. Nese název „**Adámkovy folklórní slavnosti**“ a konají se zde už od roku 1996.

Slavnosti nesou jméno hlineckého rodáka JUDr. Karla Václava Adámka. Ten se velkou měrou zasloužil právě o zachování lidových tradic na Hlinecku.

Pořadatelé zasadili festival do překrásného prostředí, které dotváří přirozenou kulisu slavnosti. Adámkovy slavnosti jsou nesoutěžním festivalem přehlídkového typu. Jeho konání doplňují různé doprovodné akce například Výtvarné Hlinecko, Jarmark. Cílem je udržení odkazu předků na Vysočině a **výchova** k úctě k tomuto odkazu.

Pro návštěvníky jsou připraveny lavičky, ze kterých mohou nerušeně pozorovat celý festival. Umístěny jsou zde stánky s občerstvením, prodejní stánky s ukázkami lidových řemesel.

Program festivalu je rozdělen do dvou dnů. Na jevišti se představí i místní dětský folklórní soubor **Vysočánek** a jeho starší dospělí kolegové ze souboru **Vysočan**.

Mnoho souborů je nejen z Čech, na slavnostech se také představily soubory z Itálie, Bulharska, Slovenska, Chorvatska, Polska, Brazílie, Mexika. Slavnosti již dávno překročily hranice regionu, jsou významnou akcí na Hlinecku a diváci se sem sjíždějí nejen z celé republiky.

Památková rezervace lidové architektury Betlém v Hlinsku

Expozice v roubených domcích památkové rezervace Betlém v Hlinsku jsou přístupné po celý rok. Konají se zde také tematické výstavy čerpající náměty z různých oblastí lidové kultury –např. Velikonoce na Betlémě.

Betlém pro děti – díky podpoře Ministerstva kultury je zde realizován program **Betlém školám**. Jedná se o speciální prohlídky pro žáky mateřských a základních škol, studenty středních škol. Děti a mládež se pomocí připravených pracovních listů a v doprovodu průvodce účastní prohlídek do minulosti. Zajímavým způsobem nahlédnou do historie, dozvědí se spoustu zajímavých věcí o životě původních obyvatel roubených domků na Betlémě.

3.2.1. *Expozice vesnických masopustních obchůzek a masek z Hlinecka*

Betlém Hlinsko - v domku č.p. 362 je umístěna stálá expozice masopustních masek a obchůzek z Hlinecka , které jsou od roku 2010 součástí světového nehmotného kulturního dědictví UNESCO. Tato expozice je otevřena celoročně.

Domek č.p. 362 zaplnily fotografie, kresby a originály některých typických masek z hlineckých masopustních obchůzek. Výstava tak po celý rok připomíná tento jev lidové kultury. Zaměřuje se především na současnou podobu tohoto živého obyčeje, ale je zde připomenut i jeho historický vývoj. Součástí expozice je výtvarná herna určená dětem, promítací místnost v podkroví a dokumentační centrum věnované masopustním obchůzkám z Hlinecka.

Návštěvníci uvidí figuríny se současnými kostýmy masek, hned za dveřmi je přivítá maska slaměného, v další místnosti se představí maska rasa, kobyly, strakatého a maska muže. V nainstalovaných vitrínách se mohou seznámit s historickými fotografiemi obchůzek a dalšími nezbytnými doplňky. V půdních prostorách tohoto objektu je zřízena malá promítací místnost, kde průvodce návštěvníkům promítne krátký film týkající se masopustních obchůzek ve zmiňovaných obcích. Podrobněji se budu expozici věnovat v kapitole číslo 5.

„Věříme, že výstava upoutá nejen návštěvníky přijíždějící do Hlinska, ale všechny zájemce o lidovou kulturu. V domku č.p. 362 totiž zřídíme i studovnu, v níž postupně budou badatelům k dispozici materiály získané na základě našich výzkumů.“, sděluje vedoucí správy SLS Vysočina Ilona Vojancová.¹⁵

Expozice vznikla díky podpoře ministerstva kultury, Pardubického kraje a Města Hlinska. Masky pro expozici věnovaly obecní úřady z Hamrů, Studnice, Vortové a Sbor dobrovolných hasičů z Hlinska – Blatna.

Autoři výtvarného a architektonického návrhu: Václav Šuba, student VŠUP Praha, Vojtěch Trocha, student AVU Praha

Autorka scénáře: PhDr. Ilona Vojancová

Realizace výstavy: Mgr. Jana Kramperová, Šárka Teplá

---

¹⁵ www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/otevreni-stale-expozice-masopustnich-masek-a-obchuzek-z-hlinecka-153186/ cit. 14.4.2013

4. Masopust

Masopustní období

Masopustní období není přesně kalendářně vymezené, začíná sice 7. ledna po svátku **Tří králů**, kdy končí vánoční období, ale uzavírá se v různém datu – na masopustní úterý, v den před **Popeleční středou** stanovenou na počátek velikonočního postu.

Pod názvem masopustu se tedy skrývá celé období od Tří králů až po začátek postní doby, hlavně však poslední tři dny, jímž toto období končí.

Kořeny **obyčeje** jsou prastaré, až v římských bakchanáliích¹⁶ a saturnáliích¹⁷, ale pověrečné plodnostní praktiky se zřejmě odehrávaly ještě dříve a v jiných kulturách. Tak jako většina starobylých výročních obyčejů nebyl ani masopust pouze zábavní záležitostí. Bylo v něm mnoho magie, pověrečných rituálů a víry lidí, že právě tímto chováním si zabezpečí reprodukci vlastního rodu a samozřejmě i prosperitu hospodářství.

Vyvrcholení masopustního období se dříve konalo o masopustním úterý. Název karneval je synonymem masopustu (italské Carne vale - Sbohem maso). Ve staročeštině znamená masopust – maso popust'. Dnes se jako masopust označuje zejména závěr celého masopustního období.

Masopust a zvláště několik posledních dní tohoto období, byl pro lidi v minulosti oficiálním svátkem hodování, během kterého bylo třeba se dosyta najíst. Po té následoval dlouhý čtyřicetidenní půst. V době masopustu se na královském dvoře konaly hostiny. I ve starých českých letopisech se zachovala řada takových informací například o tom, že roku 1477 král Vladislav v masopustní neděli pozval k sobě do svého dvora na Starém Městě pražském přední měšťany pražské i s jejich manželkami: „*A to tanec byl veliký, že i sám král tancoval s chlupatú kramářkú a před ním Martin nedorůstě postavník držal.*“¹⁸

---

¹⁶ Bakchanálie – velmi bujné oslavy boha Bakcha, Řecký bůh Dionýsos, pozdější římský Bakchus a svátky s jejich významem spojené srv. Jitka Staňková, Ludvík Baran, *Masky, démoni, šaškové*, Theo, Pardubice 1998, s. 23-24.

¹⁷ Saturnálie – významné svátky ve starověkém Římě, wikipedie

¹⁸ Srv. Čeněk Zíbrt, *Veselé chvíle v životě lidu českého*, Vyšehrad, Praha 1950, s. 142. „postavník držál“= svítil jim loučí

Ve městech i na vesnici se konaly tancovačky a na vsi i vepřové hody. Těm, kdo se slávy nemohl zúčastnit, se posílala bohatá výslužka, která většinou obsahovala ostatky, huspeninu, klobásy, jelítka, jitrnice, ovar, škvarky.

Masopust končil na masopustní úterý v noci zábavou. O půlnoci před Popeleční středou ponocný zatroubil na roh a rychtář všechny vyzval k rozchodu. Věřilo se, že pokud by se tancovalo ještě po půlnoci, objevil by se mezi tanečníky ďábel. Druhý den se naposledy konzumovaly mastné rohlíky s kávou nebo mlékem, dopoledne ještě byla povolena **kořalka**. Oběd už byl však přísně **postní**, což většinou bývala **čočka s vajíčkem, chléb, sýr, vařená krupice, pečené brambory**, jídla se krajově lišila.

Na Moravě se masopust označuje jako **fašank, fašinek**.

Termín konce masopustu se určuje podle jarního slunovratu. V našem regionu je součástí oslav masopustu obřadní průvod masek, který obchází s muzikou celou vesnicí. Nejen zde, ale při všech obchůzkách všude v Evropě, je důležitý tanec. Na Hlinecku se jedná o tanec mladíků (turků) zvaný **kolečko**.

Pranostiky k masopustnímu úterý:

- **masopust na slunci – pomlázka u kamen**
- **konec masopustu jasný – len krásný**
- **krátký masopust – dlouhá zima**
- **na ostatky lužky – budou jabka, hrušky**

4.1. Fenomén masopustu na Hlinecku

**„Pečte šišky a kobližky,
k tomu korbel piva....“¹⁹**

Protože jsem se v Hlinsku narodila a v jeho okolí dodnes bydlím, popíšu právě zdejší tradiční masopustní obchůzku, provedu srovnání jednotlivých masek a masopustních obchůzek Hlinska - Blatna, Hamrů, Vortové a Studnice. Pravdou je, že v mnoha obcích se tento obyčej znovu křísí k životu, ovšem často se do průvodu mísí karnevalové prvky

---

¹⁹ Masopustní popěvek z Hlinecka, 19. století
www.ceskatelevize.cz/porady/10121102832-ta-nase-kapela/312295350030003/, cit. 30.3. 2013

a netradiční masky. Jestliže se ale masopustní obchůzka stejně jako ostatní lidové zvyky, obřady a obyčeje mají uchovat pro příští generace, nesmíme asi úplně striktně lpět na jejich původní podobě, která už je současnému člověku často velmi vzdálená a nechápe její prvotní smysl. V minulosti bylo například zakázáno přestrojování ženám, dnes se často právě při obnově masopustních obchůzek angažují převážně ženy a dokonce i děti....

Tradice masopustních obchůzek na Hlinecku je velmi dávná, sahá až do předkřesťanských dob. To víme i přesto, že popisy masek jsou až z druhé poloviny 19. století. Tradiční masopustní průvod se u nás skládá z takzvané **Červené maškary**, také se jí říká **Pěkná maškara**. Její počet je přesně daný a spadá sem **laufr**, někdy se nazývá také **strakatý, žena a čtveřice tanečníků - turci**. Při tanci musejí vyskakovat hodně vysoko, jak vysoko vyskakují, tak vysoké obilí hospodáři vyrostou.

Druhou skupinou masek, je **Černá** neboli **Šeredná maškara**, sem patří **slaměný, kobyla s rasem, kominíci a kramáři**, kterým se na Hlinecku říká **židé**. **Slaměný** se válí s přihlížejícími, zejména s ženami, aby se na ně přenesla plodnost. Na krku má pověšený kravský roh. Ráno vždy, když se zahajuje obchůzka, Slaměný na tento roh troubí. Masky slaměného je starý archaický typ masky, symbolizuje kult plodnosti. Ze sukně Slaměného dodnes hospodyně vytrhávají stébla slámy, která si potom doma dávají do posady, kde chovají husy, aby se jim vyvedla housata. Tato skupinka masek různě žertuje, „obchoduje“ a stará se o všeobecnou zábavu a veselí.

Ve vesnicích Studnice a Hlinsko - Blatno se ještě objevuje **medvědář s medvědem**.

Každá maska má svoji tradiční podobu a funkci. Podoba je ustálená, za masky se zde většinou převlékají muži. Pouze v několika vesnicích, kde se nedodrží tradiční uspořádání, se objevují ženy a případně i děti (Hlinsko - Blatno). Příprava kostýmů je náročná, odehrává se dostatečně dlouho před vlastní obchůzkou, a každý z aktérů si ji připravuje sám.

Průvod vede **strakatý se ženuškou**, obcházejí celou vesnici předem daného pořadí. U každého domu popřejí štěstí, zdraví a nechají hospodáři zahrát písničku podle vlastního přání.

Čtveřice **turků** zatančí před každým obydlím tzv. **kolečko**. Podle tradice musí vyskakovat při tanci vysoko, aby vyrostl vysoký len a vysoké obilí. Zástupci **černé masky** dotírají na přihlížející a tropí s nimi různé rozvornosti. Většina obyvatel připraví tradiční pohoštění – koblihy, chlebičky a alkohol., peněžitou odměnu a aktivně se celého dne účastní. Právě v kontaktu masek s diváky dochází k naplnění další významné roviny obyčeje (kult plodnosti, kult Země).

Na Hlinecku končí průvod porážkou kobyly, je to symbol konce zimy, konce všeho špatného, co se během roku na vesnici událo. Po chvilce je maska kobyly opět probuzena k životu a večer se koná taneční zábava.

U většiny obyvatel je ve všeobecném povědomí původní význam obchůzky a poslání masek, i když v dnešní době převládá především zábavná funkce.

Masopustní obchůzky na Hlinecku nepořádá žádný folklórní soubor, jejich uskutečňování zajišťují pouze obyvatelé obcí za účasti Sboru dobrovolných hasičů.

Průběh masopustní obchůzky v současnosti

V posledních čtyřiceti letech se termín konání masopustní obchůzky na Hlinecku postupně přesunul na nejbližší sobotu či neděli k masopustnímu úterý. Masopustní průvod vychází časně ráno ze společného místa, které je předem domluveno. Masky kráčejí v průvodu v ustáleném pořadí. Za veselého vyhrávání muziky průvod masek kráčí k obydlí starosty požádat jej o povolení obchůzky. Jménem všech maškarádů žádá starostu o povolení maska zvaná **laufr (strakatý)**. Poté, co starosta udělí povolení, se maškara za doprovodu veselé muziky vydává na obchůzku vesnicí. V tento den jim je prominuta nejedna rozpustilost. U každého domu zahrají, zazpívají a **turci** zatancují, aby se hospodáři vydařila úroda. Hospodář s hospodyní maškarády a muzikanty pohostí a přispěje určitým finančním obnosem do pokladničky. Obchůzka končí obyčejem, který představuje porážení masky zvané **kobyly**. Maškary obejdou celou vesnici, pak se shromáždí spolu s diváky na domluveném místě. Masky si stoupnou do kruhu, v jehož středu pobíhá maska **kobyly** s maskou **rasa**. Jedna z masek, obvykle je to **ras**, přečte **testament** obsahující domnělé hříchy, jichž se **kobyly** během roku dopustila. Text humornou formou reaguje na nejrůznější události ve vesnici i na události dotýkající se celé společnosti (stoupající ceny zboží a potravin, nezaměstnanost apod.) Po přečtení

textu, dostane **ras** pokyn, aby **kobyle** přetnul žílu. **Kobyla** se svalí na zem, ostatní masky kolem ní tančí kolo. Po chvilce dá **ras kobyle** napít nějakého alkoholu, ta vyskočí a tančí zvesela s ostatními maskami. Tímto okamžikem končí masopustní obchůzka a maškarádi pozvou všechny přítomné na taneční zábavu. Patří ke cti každého maškaráda, aby se večerní zábavy zúčastnil.

Masopustní obyčej patří ke kulturním tradicím, které mají svůj řád, a rozdíly se liší dle jednotlivých regionů. Podle dochovaných zpráv lze konstatovat, že pro naše předky bylo toto období především obdobím veselí, konala se spousta tanečních zábav, ale také svateb, zabíjaček a podobně. Je to vlastně období, v nichž se kloubí obyčej, které se vázaly ke konci zimy a začátku jara.

Masopust sice probíhá ještě v zimním období, ale jeho význam již vyjadřuje přechod k předjarním a jarním obyčejům, a proto je spjat s blížícím se probouzením přírody.

Masopustní veselí je však rovněž souborem obyčejů, které měly především poskytnout lidem zábavu před nastávajícím zemědělským rokem.

Masopustní obchůzky, jež se dodnes dochovaly v obcích v okolí Hlinska na Vysočině, jsou od podzimu 2010 na Reprezentativním seznamu nehmotného kulturního dědictví lidstva UNESCO.

Turisté od nás i ze zahraničí se však o tomto fenoménu chtějí dozvědět víc. Hojně navštěvují již zmiňovanou výstavu na Betlémě, kde se dozvědí nejen o masopustu, ale i o dalších zvycích v ostatních obdobích roku. Vesnic, kde se masopustní průvod k velkému veselí přihlížejících i samotných účastníků koná, dokonce přibývá, ale vesnice na Hlinecku (Vortová, Studnice, Hamry, Hlinsko- Blatno), si masky a celý průběh obchůzky dodržuje tradiční ráz. V těchto vesnicích dokonce platí, že se maska dědí z otce na syna.²⁰

---

²⁰ PhDr. I. Vojancová pro Radiožurnál www.rozhlas.cz/radiozurnal/zprava/masopust-ma-na-hlinecku-vlastni-muzeum-1151767., cit.30.3.2013

4.2. Zázpis masopustních obchůzek do Reprezentativního seznamu nehmotného kulturního dědictví lidstva UNESCO

Ochrana světového kulturního dědictví je jednou z hlavních činností Organizace spojených národů pro vzdělávání, vědu a kulturu UNESCO. Po přijetí Úmluvy o světovém kulturním a přírodním dědictví, na kterou jsou zapsány nemovité kulturní a přírodní památky, byla několik desetiletí věnována pozornost především hmotného kulturního dědictví. V roce 1989 bylo schváleno Doporučení k ochraně tradiční a lidové kultury.²¹ „*Od tohoto roku se odborníci a příslušný výbor organizace UNESCO začali zabývat snahou jak nejlépe podpořit a ochránit i nehmotné dědictví.*“²² V České republice se proto v roce 1995 uskutečnila pod záštitou UNESCO mezinárodní porada. Na konci devadesátých let 20. století následovala série dalších regionálních jednání, která v roce 1999 vyústila v celosvětové shromáždění ve Washingtonu. Na něm byl přijat Akční plán na ochranu a rozvoj nehmotného kulturního dědictví. V roce 2001 byla vydána Všeobecná deklarace ke kulturní rozmanitosti a na seznam UNESCO přibýly první památky nehmotného kulturního dědictví. V roce 2002 vydalo UNESCO další nazvanou Nehmotné kulturní dědictví, zrcadlo kulturní diverzity, tzv. Istanbulskou deklaraci. O další rok později byla přijata Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví. Dne 25. listopadu 2005 bylo na prestižní seznam památek nehmotného kulturního dědictví připsáno dalších čtyřicet tři, mezi nimi i slovácký verbuňk.

Česká republika předložila přístupovou dohodu k Úmluvě v sídle UNESCO až v únoru 2009.²³ „*Každý stát, který k této úmluvě přistoupí, se zavazuje, že vytvoří na svém území mechanismy právě pro zachování a záchranu nehmotného kulturního dědictví. Na základě této úmluvy potom vznikl tzv. reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva.*“²⁴

Zázpis na Seznam světového dědictví UNESCO je stanoven Úmluvou o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, která byla v rámci UNESCO podepsána

---

²¹ Blahůšek, J.,- Vojancová, I.: *Vesnické masopustní obchůzky na Hlinecku*. Strážnice:Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 3.-5.

²² Vojancová, I. v pořadu Posvícení, Český rozhlas 12.2. 2012

²³ Blahůšek, J.,- Vojancová, I.,: *Vesnické masopustní obchůzky na Hlinecku*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s.3.-5.

²⁴ Vojancová, I. v pořadu Posvícení, Český rozhlas 12.2.2012

v Paříži 16. 11. 1972. Tato Úmluva doplňuje úpravu péče o přírodní a kulturní památky jednotlivých zemí a která směřuje k identifikaci, ochraně, obnově prezentaci nejvýznamnějších světových památek. Hlavním posláním Úmluvy je povinnost smluvního státu zabezpečit označení, ochranu, zachování a předávání kulturního a přírodního dědictví budoucím generacím s využitím vlastních zdrojů, eventuálně s mezinárodní pomocí a spoluprací. Základním pravidlem výběru památek do Seznamu světového kulturního dědictví je mimořádná hodnota, jedinečnost, autenticita a celistvost. Podklady pro nominace památek České republiky na seznam světového kulturního dědictví v oblasti kulturního dědictví zpracovává Národní památkový ústav z pověření Ministerstva kultury. Pro zápis na Seznam světového dědictví je nezbytné v nominační dokumentaci a v průběhu expertního posuzování prokázat, že nominovaná památka splňuje požadavek maximální autenticity a je prokázána dostatečnost koncepčních materiálů, zajišťujících uchování památky do budoucnosti.²⁵

Nominační návrh má přesně vymezenou osnovu a tu musí vždy obsahovat. Skládá se z písemné části, daný jev se např. musí srovnat s podobným jevem v rámci Evropy. Další nedílnou součástí je popis zabezpečení udržitelnosti a jeho ochrany minimálně po dobu příštích deseti let. Samozřejmostí je i pořizování filmové dokumentace, která musí být na profesionální úrovni.²⁶

Vzhledem k složitosti zpracování nominační dokumentace, jejíž rozsah se liší podle typu nominovaného statku, je třeba přistupovat k práci již na bázi předem daného harmonogramu. Je třeba zdůraznit, že nominační dokumenty byly od počátku 90. letech 20. století podstatně jednodušší, neboť, obsahovaly méně povinných kapitol a digitálně byl do 90. let například povinně dodáván pouze text. Mapové podklady vycházely z možností jednotlivých států a dokumentace neobsahovala jako povinnou samostatnou část tzv. Management Plan.²⁷

Nominační žádost o zařazení masopustních obchůzek a masek na Hlinecku do seznamu nemotného kulturního dědictví UNESCO z pověření Ministerstva kultury zpracoval Soubor lidových staveb Vysočina, který je pracovištěm Národního památkového ústavu

---

²⁵ Dostupné z <http://www.npu.cz/>

²⁶ Blahůšek, J., - Vojancová, I.: *Vesnické masopustní obchůzky na Hlinecku*. Strážnice: Národní památkový ústav lidové kultury, 2011, s. 8.-9.

²⁷ Management Plan = Plán nakládání se statky zapsanými na seznam světového dědictví.

v Pardubicích. Této žádosti předcházelo dlouhodobé úsilí a téměř pětiletý výzkum celého území Hlinecka, nejenom obcí Studnice, Vortová, Hamry a Hlinsko- Blatno.

Velkým přínosem při shromažďování údajů byly Sbory dobrovolných hasičů v obcích Studnice, Vortová, Hamry a Hlinsko- Blatno, které aktivně spolupracovaly například tím, že poskytly potřebné informace, daly k dispozici ikonografické doklady ze soukromých archivů a podílely se na prezentaci masopustních obchůzek a masek mimo region. Rovněž souhlasily s prováděním obsáhlé videodokumentace, v níž přímo účinkovaly bez nároků na honorář.

Odborné konzultace při shromažďování všech podkladů poskytli etnografové PhDr. Jiřina Langhammerová, doc. PhDr. Bohuslav Beneš, CSc. a ředitelka Městského muzea a galerie Hlinsko Jana Vašková. Následné konzultace a oponenturu provedli PhDr. Zuzana Malcová a Mgr. Michal Beneš, CSc. z ministerstva kultury a PhDr. Jan Krist a Mgr. Jan Blahůšek Ph.D. z Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici.

Nominační úsilí bylo úspěšně dokončeno 17. srpna 2009 podpisem ministra kultury a následným předáním na sekretariát nemateriálního kulturního dědictví v sídle UNESCO v Paříži dne 25. srpna 2009. Českou republiku při tomto aktu zastupovali autorka nominace PhDr. Ilona Vojancová, delegátka Stálé mise České republiky při UNESCO paní Dominika Rádlová a tajemník pro záležitosti UNESCO na Ministerstvu kultury Mgr. Michal Beneš, CSc.

Následně byl materiál posouzen Subsidiárním orgánem mezivládního výboru pro zachování nemateriálního kulturního dědictví. Na základě jeho doporučení se nominace dostala k projednání na zasedání Mezivládního výboru v Nairobi.²⁸

Předložená nominace²⁹ je následně hodnocena v několika mezinárodních kolech, při nichž jsou návrhy postupně prosévány. Prvým z nich je kontrola nominační dokumentace z hlediska její přesnosti a úplnosti a jen dokumentace, která je takovouto

---

²⁸ Management Plan = Plán nakládání se statky zapsanými na seznam světového dědictví., s. 9

²⁹ Nominační návrh (formulář IHC – 02) pro zápis do reprezentativního seznamu

shledána, postupuje do dalších kol. Toto prozkoumání provádí Sekretariát UNESCO, který je v tomto směru velmi tvrdý.³⁰

Do reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO byly vesnické masopustní občůzky a masky na Hlinecku zapsány na zasedání mezivládního výboru v keňském Nairobi **16. listopadu 2010**.³¹

V současnosti má Česká republika na tomto seznamu čtyři jevy, je to mužský tanec ze Slovácka, slovácký verbuňk, dále jsou to již zmíněné vesnické masopustní občůzky z Hlinecka a jako třetí jev v roce 2011 byla zapsána slovácká jízda králů. Čtvrtým jevem z oblasti tradiční kultury, ne z lidové, je sokolnictví, což byla nominace několika států a Česká republika se k ní připojila.

Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví má v České republice povahu zákona, tudíž stát ze zákona odpovídá za závazky z této Úmluvy vyplývající. Garantem v rámci naplnění jednotlivých bodů je ze zákona Ministerstvo kultury, které pověřuje úkoly další instituce. Jedná se především o Národní ústav lidové kultury ve Strážnici a s územně příslušnými odbornými pracovišti pro tradiční lidovou kulturu, v tomto případě Soubor lidových staveb Vysočina, což je pracoviště Národního památkového ústavu, územní památkové správy na Sychrově.³²

Krajský úřad Pardubického kraje i Ministerstvo kultury přispívají finanční prostředky Souboru lidových staveb Vysočina Hlinsko, proto, že se jedná o Regionální pracoviště pro tradiční lidovou kulturu v Pardubickém kraji. Zároveň je SLS Vysočina také pověřen průběžnou dokumentací a monitorováním vývoje vesnických masopustních občůzek a masek na Hlinecku. Existenční klima pro zachování vesnických masopustních občůzek a masek na Hlinecku vytváří dotační opatření Ministerstva kultury a samosprávných orgánů. Z jednání s představiteli obecních zastupitelstev a městského zastupitelstva v Hlinsku vedena na úrovni Ministerstva kultury, vyplývá, že budou přiměřeně svým možnostem i v budoucnu tyto aktivity podporovat.

---

³⁰ <http://www.mkcr.cz/zpravodajstvi/dotazy/procedura-zapisovani-pamatek-na-seznam-svetoveho-dedictvi-unesco-138338/tmplid-228>, cit. 30. 3. 2013

³¹ Blahůšek, J., - Vojancová, I.: *Vesnické masopustní občůzky na Hlinecku*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 10.

³² tamtéž, s. 67.

Kromě obrovské mezinárodní prestiže, kterou tento zápis masopustním občůzkám na Hlinecku přinesl, vzniká i nebezpečí komercializace. Nepochybně zápis vesnických masopustních občůzek a masek na Hlinecku do reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva významnou měrou přispěje k rozvoji cestovního ruchu na Hlinecku. Nicméně pod tlakem financí, médií a turistů se stává už dnes, že se masopustní občůzky z Hlinecka konají i jinde než jen v místě vzniku. V této souvislosti vyvstává otázka, zda bude možné tuto tradici chránit stejně dobře, jako hmotné kulturní památky. Bezpečnostní opatření by měla zajistit, že jevy nehmotného kulturního dědictví mohou být přenášeny z jedné generace na druhou. Zájem o zachování tradice mají především představitelé samospráv obcí a jejich obyvatelé, v nichž se masopustní občůzky konají. Závěrem budu citovat část z jednání starostů výše uvedených obcí ze dne 10. 2. 2011 v Hlinsku: „*Pro nás – obyvatele Hlinska, Hamrů, Studnic a Vortové, představují masopustní občůzky a masky nejen důležitou součást kulturního dění v našich obcích, ale především si díky nim uvědomujeme naše kořeny a spojení s generacemi předků. Masopustní občůzky a masky v Hlinsku, Hamrech, Studnicích, a Vortové ožívají ve své tradiční podobě z vůle obyvatel a díky jejich úsilí. Každoroční opakování tohoto pradávného zvyku nás navzájem spojuje.*“³³

4.3. Masopust v Hlinsku - Blatně

První zmínky o zdejším masopustu v dnešní podobě pocházejí z konce 19. století, jak je zaznamenal K.V. Adámek v monografii *Lid na Hlinecku*.

Z ústně předávané pamětnické tradice vyplývá, že od počátku 20. století do poloviny čtyřicátých let občůzku na masopustní úterý vykonávala skupina masek z Hamrů.

Poválečné uvolnění s sebou přineslo aktualizaci masopustních obyčejů, pořádaly se různé taneční karnevaly, maškarní plesy i tradiční občůzky.

Pořádání blatenského masopustu bylo za druhé světové války přerušeno, tradici opět obnovili v poválečné době dobrovolní hasiči. Avšak po dvaceti letech každoročního konání, zřejmě z nedostatku financí a nezájmu lidí, tuto činnost ukončili. V roce 1968

---

³³ Blahůšek, J., - Vojancová, I.: *Vesnické masopustní občůzky na Hlinecku*. Strážnice : Národní ústav lidové kultury, 2011, s.60.

převzal organizaci masopustu Svazarm. Zvláštností či odlišností blatenské obchůzky je bezpochyby účast žen.

V roce 1966 se společně s muži poprvé objevily v masopustním průvodu v Blatně masky cikánek. Zřejmě proto, že realizace průvodu byla pro sbor dobrovolných hasičů finančně nákladná, byl z tohoto důvodu masopust opět přerušen a to v letech 1980 – 1984.

Na přípravě masopustu se podílejí především aktéři obchůzky, ale i ženy, které se účastní líčení masek, údržby a zdobení kostýmů. Krepové růžičky se ručně vyrábí i několik týdnů před maškrou, slamák se vyrábí celé dva měsíce.

Podobně jako v ostatních vesnicích se účastníci obchůzky sejdou na dohodnutém místě, v Blatně se jedná o hasičskou zbrojnici. Zde se dělají poslední úpravy masek a strojí se slaměný. Čeká je celodenní putování po jednotlivých domech, a proto se začíná v brzkých ranních hodinách, většinou v pět hodin. Příprav se účastní i ženy. Kominíci a slamění si obličej natírají indulonou a potom směsí ze sazí, rostlinného oleje a kolínské vody.

Touto „směsí“ se také zdobí tváře přihlížejících. V minulosti kominíci mazali opravdovými sazemi. Turkům ženy malují oči, červená líčka a kníry. Laufr svolává píšťalkou maškara ven. V sedm hodin ráno od hasičské zbrojnice vychází průvod za doprovodu veselé muziky pro žádost o povolení k obchůzce. Ta v tomto případě není přednášena starostovi, ale zástupci městské části Hlinsko- Blatno. Poté se vydá k prvnímu domu. Průvod jde v ustáleném pořadí a počtu masek celou vesnicí.

Maškara kráčí spořádaně, vpředu kráčí malý a velký laufr. Jedná se o dospělého muže a dítě školního věku. Tato tradice začala až v roce 1985, kdy měl tehdejší laufr malého syna, kterého tehdy převlékli také za laufra. Za laufry jde v průvodu pár – žena, doprovázená pánem, jedná se o dvojici dívek. Následují dvě dvojice turků v červeném a modrém úboru. Za nimi jdou ženy i dívky školního věku v maskách cikánek. Dále následují rasové s kobyčkami a medvěd s myslivcem. Objevuje se zde maska bába s dědkem v nůši. Za nimi kráčí černá maškara – židé, kominíci a slamění. Průvodu udává takt kapela Hlinečanka.

Maškary se zastaví u každého domu, mnohdy si zatančí s hospodyní či majitelem domu. Turci tančí ve skupině před domem za využití ustálených figur. Čtveřici turků představují mladí svobodní chlapci. Dva jsou oblečení v modrém, dva v červeném kostýmu. Na hlavách mají vysoké válcovité čepice a v ruce bílý kapesníček, kterým při tanci mávají. Jak uvedli blatenští – u nich je vždy základem masek laufr, turci a v čele kráčející dáma a pán, avšak v ostatních obcích je to pouze dáma či žena doprovázena laufrem.

O historické funkci těchto masek se zmiňuje Č. Zíbrt: „*Dělil se totiž celý průvod ve dva oddíly: v pěkné s hudbou a šeredné. Oba oddíly měly svého pána a paní. Pán od pěkných pořádal celý průvod.*“³⁴

Blatenská maškara v roce 2010 přijala pozvání na natáčení do pořadu České televize.

Z konce 19. století dvojici z masopustního průvodu připomíná mládenec a družička, jejichž úkolem bylo vybírání peněžité odměny ve staveních.³⁵

Podle záznamů V. Hrníčka je možné chápat dvojici masek jako účastníky parodované svatby z okolních obcí severně od Hlinska, kde se tento obyčej začal objevovat po druhé světové válce.³⁶

Literární prameny o masce – cikánce uvádějí, že se jedná o novodobou masku na Hlinecku.³⁷

O této masce nalézáme v odborných studiích obvykle sporadické zmínky. Č. Zíbrt dokládá ze starších zpráv, z nichž je zvláště významná zmínka o masce cikána: „*.....cikán, který si hleděl dostati se hospodyni do kurniku na vejce, a kde se co dalo, sebrali a hospodyni zase to prodávali.*“³⁸

Průvod se vydává na dlouhou obchůzku po všech domech. Ne v každém však otevřou a s úsměvem vítají maškary. V některých domech postávají za oknem a čekají, až

---

³⁴ Zíbrt, Č.: *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha : Vyšehrad, 1950, s. 81

³⁵ Adámek, V. K. : *Lid na Hlinecku*. Praha 1900, s.108

³⁶ Hrníčko, V.:*Svatební obřady a jiné obyčeje*.Frolec, V.:*Svatební obřad: současný stav a proměny*.Brno: Blok, 1983, s.54

³⁷ Blahůšek, J. – Vojancová, I.: *Vesnické masopustní obchůzky na Hlinecku*. Strážnice : Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 27

³⁸ Zíbrt, Č.:*Masopust držíme....*Praha: F. Šimáček, 1910, s.133

průvod odejde o dům dál. Jinde si ale pohled na pestrou paletu masek ujít nenechají. Masky jsou tedy v téměř v každém stavení pohoštěny zejména koblihami, jež jsou typickým pokrmem masopustu, rovněž také chlebičky a uzeným masem, ale také alkoholem.

Jak již bylo zmíněno, od 60. let 20. století se k mužům přidala skupina žen převlečených za cikánky, které věští lidem z ruky a prodávají papírové růže, malují červená srdíčka na tváře přihlížejících. Mužům z Blatna přítomnost žen v masopustní obchůzce nevadí, blatenští jsou naopak na tuto zvláštnost hrdí. Masopustní průvod v Blatně musí navštívit cca 260 domů. Po obchůzce, většinou v sedm hodin večer, se shromáždí celý průvod před hasičskou zbrojnicí, kde nastane za přihlížení diváků závěrečný rituál, kterým je porážení kobyly. Ras přečte nad kobyloou rozsudek za domnělé i skutečné hříchy, kobyloou odsoudí a zároveň sdělí přítomným, jak bude s jejími zbytky naloženo. Kobyla v kruhu masek pobíhá a snaží se utéct. Když ras dočte rozsudek, kobyla poklekne a ras jí ježovkou srazí čepici, tím je kobyla poražena. Muzikanti hrají pohřební píseň. Na to dá ras kobyloce napít „ živé vody“, ta zázračně ožije, muzika hraje opět vesele a všechny masky se pustí do zpěvu a tance. Masky se poté přesunou do hasičské zbrojnice a zde se do půlnoci oddávají masopustnímu veselí.

Současná podoba masopustních masek v Hlinsku - Blatně

Laufr, strakatý – je oblečen v bílé kombinéze pošíte pestrobarevnými odstřížky látky. Kousky látky zdobí vysokou pokrývku hlavy s kšiltem, která má na vrcholu několik krepových barevných růžiček se zelenou ratolestí a pentlemi. Na svolání masek používá laufr písťalku. Mezi typické atributy laufra patří bič sloužící k signalizaci pokynů.

Žena, dáma – v masce dámy, jak zde ženu nazývají, chodí dívka v černé kamizole vpředu do čtverce zdobené bílou krajkou. Dlouhá sukně z příčně pruhovaného fialového vzoru s bílou plátěnou zástěrou, jejíž okraje jsou rovněž lemovány krajkou. Na hlavě nosí černý plstěný klobouk s krepou, na spodním okraji lemovaný našitými stuhami rozmanitých barev. Jeho ozdobný prvek tvoří pestrá zdvojená stužka provléknutá po jeho obvodu. Nosí bílé rukavičky a na levé ruce má zavěšený košík, do něhož ukládá dary.

Muž, pán – tato postava doprovází dámu. Jedná se o dívku oblečenou v typickém černém mužském obleku a bílé košili s výrazným červeným motýlkem. Ve shodné barvě se na hrudi a v zadní části kostýmu úhlopříčně kříží dvě šerpy. Šerpa na pravém boku je zakončena kokardou, na levém je upevněná kasička pro peněžité dary. Mužskou postavu dotváří klasická buřinka s červenou pentlí, namalovaný knír a v ruce bílá vycházková hůlka – špacírka.

Turci – dva jsou oblečeni v modré, dva v červené kombinéze s prvky vojenských uniforem. Rukávy a nákrčník jsou ukončeny bílými krejzlíky. Na kovovém kyrysu je zavěšeno větší množství medailí, které představují bohatství tureckých vojáků. Na zadní části kostýmu, po stranách rukávů a nohavic jsou našity pentle v pestrých barvách, které při tanci vlají. Čepice válcovitého tvaru bohatě zdobená pentlemi po celé její délce má na vrcholu věneček papírových růží s hlavicí z umělé zeleně.

Kobyła – maska představuje jezdce v kruhové konstrukci, která je skryta pod pestrobarevnou dekou s třásněmi, zepředu s hlavičkou okšírovaného koníka s hřívou a rolničkami. Červená nebo hnědá kamizola má na rukávech štrapece v barvě kostýmu, stejný prvek je i v dolní části kalhot. Červená čepice ze strany zploštělá nahoru přecházející do tvaru hřebene je tvarem obdobná jako ve Studnicích a Hamrech. Po stranách je polepená obrázky koně a spoře oděných žen. Po celém jejím obvodu má ozdobně upevněnou umělou zeleň a na vrchní části větší množství krepových růží. Představitel kobyly nosí v ruce bičik a práská jím do rytmu muziky.

Ras – Oblečen v tradiční bílé barvě s obrázky koně na kamizole a dvojitým krajkovým krejzlíkem okolo krku. Zástěrku vpředu zdobí červený lem nebo tři kokardy. Klobouk bývá zdobený červenou kožešinkou, kohoutími pery a po celém vrcholu větším množstvím pestrobarevných krepových růžiček. Na obličejích jsou pouze nakreslené vousy, zvýrazněné oči modrými očními stíny a červená líčka. Přes rameno nosí červenou kabelu a jeden věnec buřtů. Tradiční ježovice je červené barvy.

Kominík – na černém kominickém kostýmu přepásaným koženým opaskem je přes rameno našitý větší výrazný bílý látkový žebřík. Po stranách rukávů kamizoly a nohavic kalhot jsou upevněny bílé štrapece, ozdobně působí bílé knoflíky. Na krku nosí píšťalku

a obličej je tradičně natřen na černo. Nízká pletená čepice je opatřena několika barevnými bambulkami.

Slaměný – tato maska představuje složitě pletený kostým, který vytváří pevná vesta s rukávy s dlouhou suknicí obojí pletené z kvalitní žitné slámy. Masku je opatřena bílým krajkovým nákrčníkem a rukavicemi v téže barvě. Slaměná vysoká čepice je kuželovitého tvaru zakončená třemi copy zatočenými do jejího středu, které jsou lemovány po celém obvodu papírovou zelení s krepovými růžemi. Obličej je nalíčen černou barvou. Masku je doplněna tradičními atributy – na krku nosí zavěšený volský roh, v zadní části kostýmu má upevněn kravský zvonec a v ruce drží býkovec vytvořený z pletené slámy.

Žid – nosí dlouhý kabát v dolní části lemován třásněmi, pošíty odstřížky kožešiny na přední straně opatřen medailemi. Textilní maska skrývá celý obličej, který lemuje kožešina znázorňující vousy. V horní části masky je výrazná čelenka s větším množstvím kohoutích či bažantích per. Druhou variantu představuje kabát i kalhoty ušité z různých druhů kožešiny, ozdobeny malými hračkami. Rovněž čepice z kožešiny je ozdobena několika krepovými růžičkami. Objevují se ale také ozdoby jako např. různé plastové figurky.

Medvěd – archaickou masku představuje muž oblečen do zvířecí kožešiny s nasazenou hlavou s otvory pro oči a vyplazeným červeným jazykem z látky, tvarem a velikostí odpovídající skutečnému medvědu. Do konce prvního desetiletí 20. století byl medvěd v Blatně symbolickou obětí v závěru masopustní obchůzky. Příznačným jevem pro masku medvěda je kromě tance válení ve sněhu a to především se ženami. Jedná se o pozůstatek původní funkce této obřadní masky – přenášení plodivé síly.

Myslivec – kostým je tvořen mysliveckou uniformou s našitými výložkami na ramenou a medailí na hrudi. Pokrývkou hlavy je klobouk ozdobený ptačími pery, jeho levou tvář zdobí namalovaná smrková větvicka a na očích má brýle s kulatou obroučkou. Přes rameno nese brašnu a pušku. V pravé ruce drží bič a v levé řetěz, na kterém vede medvěda.

Bába s dědkem v nůši – důmyslně přistrojená maska využívající nůše bez dna. Muž v převleku starce s parukou a černým kloboukem na hlavě ozdobený krepovými květy

má nůši připevněnou popruhy k pasu a přes ramena. Nohy kryje dlouhá hnědá sukně s bílou zástěrou. V přední části je v předklonu upevněna postava vycpané ženy – báby, tedy pouze její trup s obličejovou maskou a uvázaným kašmírovým šátkem pod bradu. Jedná se údajně o novodobou masku.

Cikánka – nedodrhuje se formální a pevně stanovené normy, naopak je předmětem neustálé obměny. Do masek se převlékají nejen mladé ženy, ale i dívky školou povinné. Typickým oblečením této masky je v pase nabíraná sukně s květovým vzorem. Přes jednobarevnou blůzku je ručně pletený vlněný pléd. Volně rozpuštěné vlasy překrývá šátek uvázaný přes čelo a utažený v týle. Množství bižuterie a výrazné nalíčení podtrhuje celkovou podobu masky. Nezbytným doplňkem je proutěný košík, v němž nosí k prodeji krepové růžičky a rtěnka, se kterou maluje srdíčka na tváře přihlížejících.

4.4. Masopust v Hamrech

Podle Jaroslava Šťastného, který byl starostou v Hamrech do roku 2002, patřil masopust k samozřejmostem roku už za první republiky a pravděpodobně i dříve, ale historické záznamy se nedochovaly. K nucenému přerušení masopustu došlo v Hamrech v době druhé světové války. O další obnovení maškar se začalo uvažovat až v roce 1961. Iniciátorem byl Vlasta Slezák, který z odložených věcí na půdách domků našel kusy maškarních obleků, z nichž se pak sestavila dnešní podoba maškarní občůzky.³⁹

Pořadatelem masopustních občůzek v obci Hamry je Sbor dobrovolných hasičů. První písemné zmínky o jeho činnosti se datují k roku 1876. Postupně se stával pilířem společenského dění v obci. Konala se častá veřejná hasičská cvičení, také různé vzdělávací přednášky, ochotnická divadelní představení, v zimě společenské plesy. Sbor dobrovolných hasičů má rovněž velký podíl na zachování místních tradic a jeho členové jsou předními organizátory masopustu. Místní SDH úzce spolupracuje s obecním úřadem a dalšími místními občany, kteří se aktivně podílejí jak na přípravách, tak i na samotném průběhu masopustu.

---

³⁹ Šťastný, J.: *O maškarě obci Hamry*. Dostupné z : http://www.masopusthamry.cz/historie_masopustu.html, cit. 30. 3. 2013

Neodmyslitelnou součástí hamerského masopustu je odpolední pochůzka den před masopustem, kdy ras a žid provází kobytku od domu k domu a oznamují, že se druhý den koná maškara.

V Hamrech je datum konání masopustu závislé na hudbě, záleží kdy má hudba volno. Plodnost v masopustním průvodu symbolizuje postava slaměného, která ji přenáší válením se ženami na ně a na půdu.. Strategie je jednoduchá, jeden slaměný zezadu uchopí oběť a i s ní se povalí na znak. Na to čeká druhý, ten zalehne kolegu s mužem či ženou na sobě. Ne nadarmo proto chodí za slaměného muži většího vzrůstu V Hamrech s přípravou masek slaměného začínají již v letních měsících, kdy dozrává žito. Obilí je nutno posekat ručně, ručně vymlátit cepy, poté si vyrobí povřísla pro šití sukní. Slaměný se nešije celý nový, ale zůstává vesta, která je trvalá a došívá se pouze sukně z povřísel na vestu a každoročně se opravuje obuch, který se zde plete z vrbového proutí, které se oplétá dlouhou slámou ze žita.

Kostým ze slámy měl zajistit zdar nového vegetačního období v přírodě i k zajištění plodnosti a zdraví lidí.

S původním obřadním charakterem jsou známy tance s imitativní magickou funkcí pro zajišťování zdaru úrody, napodobující žádanou výšku obilí, konopí či lnu. Č. Zíbrt zaznamenal podle zjištění Boženy Němcové: „...každá stará babička, byť i vyschlá jako krkoška, poskočí o fašankách, o hodech masopustních, aby měla vysoké konopí.“⁴⁰

Masopustní průvod pokračuje v ustáleném pořadí a počtu masek: laufř se ženou, za nimi následují turci a kobykla. Za kobyklou jde ras, který má za úkol pohlídat kobytku a dovést ji až do konce masopustního průvodu. Dále se věnuje různým činnostem jako je holení, nabízení různých žertovných předmětů a samozřejmě také léčení, což souvisí s profesí rasa z minulosti. Jeho úkolem bylo mimo jiné i léčit zvířata. V současnosti masky rasů tuto činnost napodobují v léčení lidí. Ras nosí doktorská sluchátka, poslouchá hlavně „spodní proudy“ a rozdává „viagru“ či „horský vzduch.“ Židi to jsou tzv. podomní prodejci, obchodníci na slovo vzatí, nabízejí žertovné předměty lehce erotického zaměření. Židi a rasi mají jednu věc společnou – ježovici, především s ní pošťuchují v intimních místech. Takto se dříve přivolávala na ženy plodnost. Jejich dalším

---

⁴⁰ Zíbrt, Č.: *Masopust držíme*...Praha: F. Šimáček, 1910, s. 98 – 99.

nezbytným atributem jsou nůžky, hřeben a dřevěná břitva. Pracují zásadně v týmovém duchu, oholí, navoní, učešou. Za tuto činnost, která je především k pobavení diváků, dostávají finanční odměnu.

Jedná se o masky černé, chodí vždy v počtu tří. Rovněž nutno uvést, že oproti ostatním obcím, kde se masopustní kostým generačně předává v rodině, některé masky v Hamrech jsou majetkem hasičského sboru a předávají se tak dalším generacím aktérů masopustu.

Za specifických zvukových projevů vesničtí muži a mladíci v tradičních maskách obcházejí za doprovodu dechové hudby v obci Hamry dům od domu formou ustálených zvyků.

Za židem jdou kominíci, v počtu tří a jedině u kominíků se v Hamrech může počet změnit na čtyři. Kominíci se starají o dobrou náladu, honí se s přihlížejícími, špiní jejich tváře, navštíví každý dům a hospodyňkám nabídnou své služby. Za kominíky jdou tři slamění, tzv. ochránci masopustního průvodu, ti jsou vybaveni dlouhým obuchem. Hospodyňky by si měly utrnout stéblo ze slaměného, aby se vyvedla housata.

Podoba a charakter masek v Hamrech zůstávají po dlouhá desetiletí téměř neměnné a rovněž celá obchůzka probíhá podle tradičního scénáře. Účastníci masopustu se schází v šest ráno v budově v místní části obce zvané „Račín“. Masky se do kostýmů převážně oblékají doma. Masopustu se účastní pouze muži, ale nezbytná je však spolupráce žen, které se starají o podobu a čistotu kostýmů, pohoštění, aktéry líčí a zdobí. Stejně jako ve Vortové se zde v den masopustu strojí především kobyly a slamění, protože jejich příprava je velmi pracná.

Poté se masky seřadí do průvodu. V čele kráčí laufr, za ním poskakují kobyly, další jdou rasi, za nimi židi, slamění a kominíci. Na konci průvodu vyhrává kapela. Průvod se vydává obcí pro masku ženy. Ta přichází nastrojená v krásném kostýmu a všichni v průvodu ji vítají. Masky se seřadí a jdou nejprve žádat ke starostovi o povolení k obchůzce. Za doprovodu ženy o povolení žádá laufr. Maškary slibují, že se budou dobře chovat. Starosta přednese veršované „dobrozdání“. Po získání práva se pestrý masopustní průvod roztančí a první kolečko s maskami patří starostovi. Průvod obchází vesnicí a zastaví se v každém ze sto třiceti stavení. První k domu vchází laufr, zaklepe

na okno či dveře bičem. Obyvatelé domů nabízejí maškaře opět koblihy, ale také alkohol.

Kobyly jsou hnědé nebo červené barvy, konstrukce vpředu s hlavičkou okširovaného koníka na každé straně opentlenou s rolničkami. Rákosový oblouk je zakryt žinylkovou pestrobarevnou dekou s třásněmi, která je šitá na míru.

Kromě změny používaných materiálů na výzdobu masek si maškara v Hamrech zachovala svoji autentickou podobu z počátku minulého století. Svědčí o tom také fakt, že masky oblékají pouze muži. Zajímavostí jistě je, že hlavní aktéři masopustu chodí i po mnoho let převlečení za jednu a tutéž masku.

Zábavným prvkem je ukrást či schovat maškaře kobylu. Kamarádi, kteří nejsou účastníky průvodu se domluví, kobylu rasovi odvedou a zavřou ji do stodoly. Masky ji brání, což vyvolává humornou pouliční scénu, do které jsou vtaženi i diváci. Když se ji nepodaří „ukrást“ zpět, ras pak musí kobylku vyplatit, většinou lahví alkoholu.

Kdy vrcholí masopustní den, se pozná na níže uložené zadní části kominíků, kde mají našité hodiny. Ty symbolizují začátek a konec masopustní občůzky. Závěrečné porážení kobyly se koná většinou nejdříve kolem čtvrté hodiny odpolední. Provádí se před místní hospodou.

Rasi přečtou soud a ortel nad bujnou a neposlušnou kobylou. Jeden z nich vyřkne ortel, vyjmenuje její hříchy a provinění. Většinou se poráží nejstarší ze tří kobylek, dřevěnou palicí se uhodí do dřevěné hlavy kobyly a ta se skácí. Nato si masky odloží čepice do kruhu kolem kobyly a muzika hraje smuteční píseň. Po chvíli dostane napít „živé vody“, muzikanti zahrají tradiční písničku „Kobylyka malá“, ta vyskočí a tančí zvesela s ostatními. Po ukončení obřadu se koná tradiční zábava v pohostinství U Zvolánků. Zde se už všichni aktéři občůzky sejdou umytí a převlečení.

Od 80. let 20. století hamerští účastníci masopustu podobně jako aktéři z ostatních obcí dostávali pozvání na účast se svým bezprostředním masopustním programem na festivaly a přehlídky. Ovšem podle místních se aktéři hamerské maškary nenechají vytrhnout nějakým konceptem aktuálnosti a s ostatními obcemi se střídají pouze ve skanzenu na Veselém Kopci a nikam jinam nejezdí.

Na závěr použiji zajímavou citaci starosty obce Hamrů Petra Stejskala, se kterou si dovolím souhlasit: „ *Tento obyčej je možné ocenit v jeho přirozeném území, což je obec, kde se občůzka koná. Nelze z tohoto obyčejje dělat atrakci, se kterou by bylo možné objížďět města a obce. Tím by tento obyčej přestal být tím, proč byl zapsán na shora uvedený Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva. Z tohoto důvodu tedy také masopustní občůzku obce Hamry můžete spatřit pouze v jeho původním území.*“⁴¹

Současná podoba masopustních masek v Hamrech

Lauf, strakatý – kombinéza je ušita z látky barevného vzoru na bílém podkladě přepásána koženým opaskem. Do roku 2007 byl s různobarevnými puntíky, v současné době se jedná o pestrý vzor. Kostým je opatřen bílým krajkovým nákrčníkem a našasenými volány na lemu rukávů v téže barvě. Čepice v barvě kostýmu je ve tvaru kuželu, v dolní části s krepou lemována zelenou ratolestí, zdobena na vrcholu krepovými květy a po celé délce pentlemi. Představitel masky je výrazněji nalíčen, v ruce nosí bič ozdobený štrápcem. S bičem nejen práská při svolávání masek, ale jeho koncem ťuká na dveře či okna domů.

Žena, ženuška – oblečení ženy tvoří černá kazajka, která je stejně jako u laufra zdobena na krku a rukávech bílými krajzlíky a červená dlouhá sukně v dolní části olemovaná bílou krajkou. Přední část sukně je doplněna jednoduchou zástěrou ozdobenou našitou bílou krajkou zdobená napříč červenou pentlí a látkovými růžičkami ve stejné barvě. Kostým je rovněž doplněn mužským kloboukem obvykle z černé plsti. Na levé ruce nosí košík po straně zdobený umělými květy a zelenou ratolestí.

Turci – čtveřice masek turků, jejichž červené a modré kostýmy jsou výraznou stylizací historických vojenských uniforem. Doplnky bílé barvy tvoří nabíraný límec, lemy okrajů rukávů, rukavičky a kapesníček. Ochranný kyrus má na hrudi na řetízcih zavěšeny medaile a našité červené nebo modré malé květy v barvě kostýmu. Ke vzhledu turků v Hamrech patří nalíčený obličej – modré oční stíny na víčkách a namalovaný knír. Čepice je v horní části bohatě zdobena věnečkem ze zimostřazu s papírovými růžičkami.

---

⁴¹ Stejskal, P.: *Masopust*. Dostupné z : <http://www.hamry.cz/>, cit.30.3.2013

Kobyła – maska se opět skládá ze stejné konstrukce, kterou tvoří obruč, k jejíž přední části je upevněna hlava dřevěného koníka hnědé nebo červené barvy s ohlávku zdobenou pentlemi., střapci a rolničkami. Celá konstrukce je připevněna na těle muže popruhy, schovaná pod přehozem lemovaným třásněmi. Vysoká červená čepice je polepena obrázky koně a podkovy. Ozdobnými prvky jsou pestré papírové růžičky a zelená ratolest. V ruce nosí bičík.

Ras – je oblečený v bílé kamizole s červeným límcem a bohatě našaseným krajkovým bílým kanýrem. Výrazný dekorativní prvek na kostýmu je tvořen obrázky hospodářských zvířat. Kostým doplňují barevné kokardy a medaile na levé straně hrudi. K masce rasa patří polovysoká čepice bohatě zdobená papírovými růžemi s obrázky spoře oděných žen a částečně i kohoutími pery. V zadní části čepice bývá kožešinový ocas. Na obličeji jsou zvýrazněna červená líčka, na očích brýle s připevněným dlouhým červeným nosem. Za pasem nosí ras řeznický nůž a paličku. Na levém rameni křížem na pravou stranu pak kabelu z umělé kůže. V ruce má hůl – ježovici.

Kominík – nosí charakteristický kominický oděv. Černé provedení je kombinováno s bílými prvky. Tvoří je krejzlíky, lampasy, rukavičky a opasek. Maska má výrazný odlišný prvek ve tvaru čepice. Jedná se o typ „kastrol“ upevněný pod bradou, vpředu s obrázkem žebříku a spoře oděné ženy. Po stranách je zdobena krepovými růžemi a dvěma husími kosinkami, na vrchní části je opatřena černým střapcem. Jako drobnou odlišnost lze uvést bílé návleky v dolní části nohavic. Obličej má kominík natřený černidlem. Na krku nosí píšťalku a v ruce malé kominické košťátko.

Slaměný – kostým je vytvořen z černé kamizoly a kalhot totožné barvy. Archaická slaměná část masky ze zvláštního úpletu je zdobena bílými krejzlíky na ruku a krku. Spletený kostým pevného tvaru bez rukávu, vyroben ze žitné, cepem vymláčené slámy je podle aktérů padesát let generačně předáván. Zdobená čepice je zakončena třemi spletenými copy stočenými do jejího středu bohatě ozdobené drobnými papírovými květy. V horní části je upevněna zelená ratolest a velké množství pentlí. V ruce má býkovec.

Žid – oděv tvoří kabát ušitý z různých kousků kožešiny, ve spodní části lemovaný našitými dlouhými třásněmi. Součástí oblečení je klobouk lemovaný kožešinou, který je

pošit několika řadami krepových růžiček na vrcholu dozdoben ptačími pery. Celý obličej kryje maska z kožešiny s otvorem pro oči a výrazným nosem. Nezbytným doplňkem je kabelka se zbožím k obchodování a plodnostní hůl ježovice.

4.5. Masopust ve Vortové

Ve Vortové masopust nazývají lidově „vostatky“. Ve Vortové je o masopustu zvykem „nezavírat“ dveře, takže dům je v podstatě otevřený pro všechny návštěvníky, kteří jsou náležitě pohostěni. Přípravy a veškeré organizace masopustu se většinou ujímají místní spolky ve vzájemné spolupráci se členy obecního úřadu a dalšími dobrovolníky. Prvotní maškara nebyla organizována žádným spolkem, byla opravdu jen lidovou tradicí, později maškaru ve Vortové pořádal Sokol a Orel, které vznikly po první světové válce. Po jejich zániku únorem 1948 začal občůzky pořádat fotbalový klub Tělovýchovná jednota Sokol Vortová. Klub byl ale v roce 1987 z finančních důvodů zrušen a masopust převzali hasiči.

Sbor dobrovolných hasičů ve Vortové v roce 2012 oslavil 110. výročí svého založení. Každoročně sbor pořádá tradiční hasičský ples, **staročeskou maškaru** a několik tanečních zábav.

Každá maska v obci Vortová má svou tradiční podobu a funkci. Masopustní průvod má svůj řád, podle tradice byl vždy doménou mužů. Ženy se v masopustu účastní příprav a pohostění. V posledních dvaceti letech se však v černé maškaře začaly objevovat i děti. Masopustní období bylo v minulosti časem občůzek, svateb, zábav, ale také i časem domácích porážek zvířat. Vortovští tuto tradici dodržují a přípravou na akci je staročeská zabíjačka. Místní si na tuto akci vezmou týden dovolené a připravují stovky jelit, jitrnic a jiných pochoutek. Veškerý kulturní a společenský život se odehrává v kulturním domě ve středu obce, který vznikl z budovy bývalé školy. Tam také začíná masopustní občůzka, v určený den se sejdou všichni aktéři, oblékne se zde slaměný. Ostatní masky se strojí doma. V osm hodin po shromáždění všech účastníků a nezbytných přípravách se masky seřadí a pestrý průvod se s muzikou odebere k domu starosty. Zde si maškara vyslechne čtení ze starodávného testamentu, kde se všechny masky představují a je zde vysvětlena i jejich funkce. Při čtení testamentu strakatý slibuje, že maškara na nikoho nezapomene, bude se chovat slušně ke všem zúčastněným

a v pořádku dochodí. Starosta samozřejmě povolení vydá, ale forma má ustálenou podobu. Starosta vyvolává jednotlivé masky a ukládá jim závaznou formulí, jak se během obchůzky mají chovat, vyzve muzikanty, aby po celý den vesele hráli a masopustní veselí vypukne naplno. Kominíci získají právo pomazat pro štěstí tváře přihlížejících sazemi. Do večera musí maškara projít na sedmdesát domů, u každého stavení požádá strakatý se ženou pána nebo paní domu o dovolení pro maškara tento dům navštívit. Každá maska má určitou roli a místo v řazení průvodu. Kobyla průvod vede, ras ji zezadu popohání, za nimi jdou strakatý se ženou a turci, poté následují kominíci, slamění a židé. Všichni doprovázeni veselou muzikou.

Maškarní kostýmy jsou tady důležitým rodinným majetkem, dědí se z otce na syna. Kostýmy si každý udržuje a připravuje sám. Za zvuku muziky a všeobecného veselí obejde maškara celou obec. V navštívených domech je od hospodáře obdarována finanční částkou, ale hlavně pohoštěním. Tradiční jsou koblihy, uzené maso, alkohol. Po celodenní obchůzce přichází vrcholné zakončení masopustu – porážení kobyly. Vše se opět odehrává v kulturním domě. Ras přečte testament, co kobyla provedla a proč musí být poražena. Samotný obřad probíhá za přihlížení diváků. Masky stojí v kruhu, ve kterém pobíhá kobyla. Ras přečte ortel hříchů. Na závěr čtení kobyla poklekne, ras jí srazí ježovíci čepici z hlavy a tím je kobyla poražena. Masky sundají čepice, položí je na zem, v kruhu se obejmou za ramena a pomalu se pohybují. Muzika hraje pohřební píseň „ Hřbitove, hřbitove“. Poté ras přečte další testament, kde je napsáno, jak se rozdělí maso, oči, uši, kůže... a co vše se z kobyly nadělá. Když ceremoniál skončí, dá se kobylce napít alkohol, kobylka vyskočí, muzikanti zahrají písničku „Kobylka malá“ a celá maškara se dá do tance. A tím je masopust u konce.

Současná podoba masopustních masek ve Vortové

Laufr, strakatý – kostým tvoří bílá kombinéza pošíta barevnými odstřížky látky. Vysoká špičatá čepice je na vrcholu zdobena krepovými květy se zelenou ratolestí, polepena obrázky spoře oblečených žen, která alespoň částečně zahalují pentle vlající po celé čepici. Ozdobný prvek představuje velká červená mašle na hrudi.

Žena – žena má zástěru s laclem, která je na hrudi ozdobená stejně jako u laufra velkou červenou mašlí. V téže barvě jsou drobné stužky na kapsách zástěry a široké pentli po

obvodu klobouku. Barevně sladěná je i stuha omotaná okolo proutěného košíku zavěšeného na levé ruce. Ta je lemována bílou krajkou a připevněnou umělou květinou.

Turci – oblečení v tradiční modré a červené barvě s bílými krejzlíky, rukavičkami a kapesníčkem. Ochranné kyrusy jsou na přední části do čtverce pošíte našasenou krajkou a v rozích jsou ozdobné, drobné mašličky, podobné jako na rukávech. Na hrudi je našita velká mašle v barvě kostýmu. Zadní část kostýmu překrývají v jedné řadě našité pentle různých barev. Vortovští turci po obci vykrajují v kožených a ručně šitých holínkách, které byly uhrazeny z grantu Ministerstva kultury. Na obličeji mají nalíčená červená líčka a zvýrazněné rty.

Kobyła – kostým v podobě jezdce na koni je vytvořen z červené látky s našitým bílým krejzlíkem okolo krku. Výrazná čepice trojúhelníkového tvaru černé barvy má po stranách polepeny obrázky s koňským motivem a spoře oděných žen. Po obvodu je zdobená barevnými papírovými růžičkami a na vrcholu bažantími či kohoutími pery. Nohavice kalhot jsou zakončeny ovinutými barevnými třásněmi. V ruce drží kobyła bič se štrápci, s kterým práská.

Ras – bílá kombinéza v pase přepásána hnědým koženým opaskem, pod nímž je uvázána zástěra v totožné barvě. Červené doplňky tvoří dvojité věnce umělých buřtů zavěšené na pravém rameni, lampasy na rukávech a nohavicích s našitými štrápci a podkolenky v totožné barvě. Přední strana kamizoly bývá zdobená malými plyšovými hračkami nebo panenkami, často se sexuálním podtextem. V látkové kabele zdobené papírovými růžemi nosí náčiní k vyšetřování přihlížejících. Celý obličej je schovaný pod textilní maskou s brýlemi, dlouhým červeným nosem a vousy. Na krku je zavěšená trumpetka a občas i lékařská sluchátka. Pokrývku hlavy tvoří červený klobouk na vrcholku s kohoutími či bažantími pery zdobený papírovými růžemi a kožešinkou. Atributem jeho funkce je dlouhá ježovice a bič.

Kominík – oblek se skládá z černé haleny a kalhot s nabíraným bílým krejzlíkem okolo krku a krajkovitým zakončením rukávů v téže barvě. Doplněn je hnědým opaskem a šátečkem na něm připevněným. Ozdobný prvek tvoří několik medailí na hrudi v levé části kostýmu. Na ruku i nohu jsou našity bílé lampasy a barevné štrápce. Čepice mají v horní a dolní části zdobenou věnečkem pestrých krepových růžiček, v prostoru

mezi věnečky jsou po celém obvodu fotky spoře oděných žen. Vysoko k vrcholu pak směřují sepnuté ozdoby připomínající křídla – dvě husí kosinky, které jsou taktéž ozdobeny papírovými květy. Obličej má začerněný. V ruce nosí kominické koště a dlouhou dřevěnou tyč.

Slaměný – pevně vázaný slaměný kostým tvoří halena a dlouhá suknice s kravským rohem u pasu a zvoncem v zadní části. Pod krkem a na konci rukávů je připevněn bílý volán. Celý obličej je natřen černidlem. Čepice kuželovitého tvaru je v dolní i horní části opatřena věnečkem z krepových květů, na vrcholu pak zakončena třemi ze slámy spletenými copy, které zdobí barevné pentle a krepové růže. V ruce nosí pletené slaměné důtky s provázkovým práskacím zakončením a krabičku s černidlem.

Žid - kostým se výrazně liší od masek židů v již popisovaných obcích. Tvoří ho kamizola s kožešinovým límcem a kalhoty bohatě v řadách pošíité značným množstvím barevných třásní. Na přední i zadní straně kostýmu jsou zdobně zavěšeny prvky v podobě malých panenek či plyšových hraček či části dámského spodního prádla. Přes rameno má látkovou brašnu, ve které nosí předměty se kterými obchoduje. Čepici zdobí papírové růžičky a ptačí pera. Obličej je pokrytý textilní maskou s dlouhým červeným nosem a kožešinovými vousy. Ježovice tvoří nezbytný doplňující atribut.

4.6. Masopust ve Studnicích

Pamětní kniha obce Studnice v časové posloupnosti výstižně zobrazuje obec po stránce hospodářské, kulturní atd., ale zápis o masopustní tradici v ní nenalezneme. Bylo to tak známé a obecné, že to kronikář zřejmě nepokládal za něco příliš neobvyklého. Existují jen kusé zmínky z druhé poloviny 19. století. Za druhé světové války byl kulturní život podřízen zájmům německé propagandy a došlo tím k útlumu veškerého společenského dění. Po dobu okupace se maškarní průvody v mnoha obcích nekonaly. Ve Studnicích se podařilo nicméně tento zvyk udržet i během války.

O zachování masopustního obyčeje se přičinil především sbor dobrovolných hasičů založený v roce 1901. Masopustní obchůzky se účastní nejen místní obyvatelé, ale rovněž ti, kteří z lokality pocházejí a samozřejmě i návštěvníci ze vzdálených míst. Přestože v současnosti dominuje především zábavná složka, plní tak i funkci určitého výrazu sounáležitosti, bezprostředního kontaktu a společenských setkání. Vesnické

společenství je kladně ovlivňováno přípravami masopustních občůzek. Mladí muži zhotovují květinové hlavice a konstrukce pro růžičkové věnečky určené k ozdobě čepic. Dívky pomáhají především při šití barevných kokard a zelených ratolestí. Za povšimnutí stojí zejména zvláštní forma výroby papírových růžiček. Papírových květů bylo a stále je potřeba velké množství, proto se s jejich výrobou začíná několik týdnů před maškaramou a pomáhá mnoho přátel.

Ženy, přestože se občůzky aktivně neúčastní, se podílejí na zachování masek, pomáhají kostýmy připravovat, ovšem nejen zdobit, ale také čistit, prát a žehlit.

Pestrost barev a interpretaci charakteristické masky laufra nastínil Č. Zíbrt na počátku 30. století: „*Jeden měl oděv strakatý, ze samých záplat, proto také strakapoun.*“⁴²

Masky a muzikanti se sejdou na určeném místě, což je zde kulturní dům. Strojení slaměného probíhá od čtyř od rána, turci s ostatní červenou maškaramou se chystají v kulturním domě. Černá maskara se strojí většinou doma. Opět i zde se dědí maska z otce na syna a je zde patrné, že spontánní předávání hodnot z pokolení na pokolení podporuje využívání kulturního bohatství v obci, tak výrazně přispívá k zachování autentické podoby masopustní tradice.

Masopustní občůzka ve Studnicích začíná po nezbytných úpravách a zdobení. Masky se seřadí do průvodu. Vlastní „vostatky“, jak studničtí nazývají masopust, začínají brzy zrána troubením slaměného, ten „zaduje“ na volský roh tolikrát, kolik bude v průvodu masek. Samotný průběh masopustní občůzky je zde trochu složitější. V půl sedmé ráno odjíždí masky připraveným autobusem do okolních vsí Zalíbené a Košínov, kde musí obejít několik domů. Přibližně o půl desáté přijíždí masky zpět do Studnic, tam se seřadí a jdou průvodem k domu starostky. Občůzka se tradičně zahajuje přednesením žádosti představiteli obce o povolení průvodu. Že se nejedná o novodobou produkci, dokazuje záznam Č. Zíbrta ze žádosti o povolení příslušného zástupce správy obce z počátku 20. století: „...*ohlašovali se u starosty o dovolení, dal jim je starosta s podmínkou, nenastane-li se nic darebného (krádeže, škody) a pakli ručí jeden za všechny a všichni za jednoho.*“⁴³

---

⁴² Zíbrt, Č., *Masopust držíme...* Praha: F. Šimáček, 1910, s. 90.

⁴³ tamtéž

Ve Studnicích laufř žádající o povolení předčítá poníženou supliku z historického pergamenu, psanou ozdobným písmem a zdobenou ornamenty, ve které žádá o „Ouřední povolení“ k uspořádání staročeské maškary: „*Velevážená paní starostová, přemilý pane starosto, staročeská maškara přišla, aby vás srdečně pozdravila a poprosila vaši milost, aby z moci Ořední povolení jste uděliti ráčila k návštěvě obce Košínovské, Počernýho a Studnic, což království vaše jest. Za to vám maškara může slíbit, že se bude slušně chovat, že panen a dívek nebude tůze škádliti a pánům sousedům újmy na majetku činiti. Jenom bude tancovati a muzicírovati, možná i drobet píti. Všem přejeme pěkné pobavení, vždyť je to dobré zdraví znamení!*“⁴⁴

Po přednesené prosbě paní starostka odpoví tradiční větou: „*Vaši žádosti budiž vyhověno. Vyskejte a skákejte hodně vysoko, aby letos bohatá úroda byla!*“⁴⁵ Poté za halasného výskotu, hudby, do rytmu práskání bičů a zpěvu tančí starostka s maskami sólo. Po pohoštění se průvod vedený laufrem a ženou vydá na obchůzku všech sto padesáti čtyř domů. Průvod vede laufř se ženou, do obou kostýmů se převlékají mladí muži. Za nimi pak jdou dva červení a dva modří turci. Za ty zde chodí svobodní hoši. U každého domu se laufř zeptá, jestli chtějí zahrát. Pokud ano, pak podle toho, kolik chtějí písniček, musí dát tolik peněz. Potom jde černá maškara – slaměný, žid, ras, kobyly, kominíci. Ti diváky mažou, honí, vyvádějí lumpárny, ale všechno v mezích slušnosti. Ve Studnicích se masopustního průvodu účastní také muži v převleku masky medvěda a medvědáře. Tyto masky se objevovaly nepravidelně, ale v posledních letech jsou stálým atributem masopustní obchůzky.

Nominační dokument pro zápis masopustních obchůzek a masek na Hlinecku obsahuje informace týkající se studnické dětské maškary, která obchází týden před konáním běžné obchůzky. Ale v posledních dvaceti letech už děti samostatně nechodí. Dětská maškara však nezanikla a stala se součástí tradičního masopustního průvodu. Ve Studnicích lze tedy potkat v maskách přistrojené malé chlapce za kobyly, rasíky a slaměné, kteří se snaží napodobovat chování dospělých.

Po obejití trasy končící cca v sedm hodin večer, se masky shromáždí na zvykem ustáleném místě v obci a poté následuje symbolická poprava. „*Žid přečte elaborát*

---

⁴⁴ Maska laufra

⁴⁵ Sázavová, M. – starostka obce

*o prohřešcích kobyly, co za ten den provedla. Že třeba někomu rozsypala obilí, někomu rozházela hnůj. Pak se kobyly porazí, turci brečí, maškara brečí, kobyly leží na nosítkách, pak ji křísí. Mezi tím je ještě dělení kobyly, žid čte, komu přijde jaká část. Např. hlavu dostává starosta, kůže jde bubeníkovi na buben atd. Když to přečte, jdou kobyly křísit. Dají ji štamprličku, zapumpují rukama, nohama, no a kobyly vyskočí a jde se průvodem do kulturního domu a tam už se potom večer tančí. Černá maškara jde na zábavu už v civilu, jen červená maškara je v maskách.. O půlnoci zatančí a potom je konec masopustu.*⁴⁶

Studničtí aktéři masopustu jsou od 80. let 20. století zvaní k účinkování mimo obec. Účastnili se např. tradičního festivalu ve Strážnici, tančili na mezinárodní přehlídce masopustních souborů v Praze na Staroměstském i Václavském náměstí či v Lobkovickém paláci. Letos opět vyjeli do Prahy na Staroměstské náměstí, vystoupili na Žižkově, obchůzku předvedli již tradičně v Trutnově. Na těchto akcích se podílejí sice s vědomím jisté lukrativnosti pro pořádající organizace, ale zároveň tak dokazují, že masopustní tradice má ve Studnicích pevné zázemí.

Současná podoba masopustních masek ve Studnicích

Laufr, strakatý - je oblečen v bílé kombinéze pošíité malými kousky barevných látek trojúhelníkového tvaru, kterých má být 365 jako dní v roce. Kombinéza je přepásána koženým opaskem, v zadní části se zvonkem. V ruce nosí laufr bičik zdobený střapcem. Na hlavě má vysokou čepici polepenou rovněž kousky látky pestrých barev. Do jedné třetiny je zdobenou pentlemi, na vrcholu s květinovou hlavicí, v dolní části s věnečkem krepových růží.

Žena, ženuška – za tuto masku je převlečen muž, jehož oblečení vychází z lidového oděvu z přelomu 19. a 20. století. Kamizola z černého sukna nebo sametu je ozdobena bílým vyšívaným krejzlíkem u krku. Na bílé sukni má zástěru stejné barvy s červenou šerpou a kokardou. Na hlavě má buřinku či jiný mužský klobouk s červenou pentlí po celém obvodu, vzadu s drobnou umělou květinou. Na nohách má nízké černé boty a červené podkolenky. Pod kloboukem je uvázaný červený šátek s bílými puntíky. Na pravé ruce nosí zavěšený košík zdobený zelenou ratolestí.

---

⁴⁶ Seifertová, D. – obyvatelka obce

Turci – kostým čtyř turků, dva v modrém a dva v červeném, připomínající historické vojenské uniformy. Skládá se z kalhot a haleny příslušných barev, rukávy a nákrčník jsou ukončeny bílými krejzlíky. Na hrudi nosí kovový kyrys, opatřený medailemi, plíšky a řetízky, které při tanci cinkají. Ozdoben je dvěma kokardami a zelenou ratolestí. V pase nosí hnědý široký kožený pás, za kterým je připevněn bílý šátek. Na nohou mají černé holínky. Čepice turků je ve tvaru dutého válce vpředu s kšiltem se sadou barevných pentlí. Horní část je zdobená věnečkem papírových růží s květinovou hlavici, kde převládá červená nebo modrá barva – ve shodě s barvou kostýmu. Na ruku nosí turci bílé rukavičky a na nich mají přišit bílý kapesníček, kterým při tanci mávají.

Kobyła – opět konstrukce z obruče, na které je vpředu upevněna dřevěná vyřezávaná hlava koně s hřívou a rolničkami opatřena čabroukou. Obruč má muž zavěšenou na těle tak, aby byla ve výši pasu a zpodobňovala tak jezdce držící v ruce bičik. Kostým tvoří červená kamizola s bílými krejzlíky. Konstrukci zakrývá žinylková deka s třásněmi. Na holeních má kobyłka „omotky“ ze stejného materiálu. Čepice kobyly je polovysoká, zploštělá červené barvy, po stranách polepená obrázky koně a podkovy. Její zdobení tvoří dvojité věneček papírových růží a v horní části bažantí a kohoutí pera. Obličej je nalíčen celý červenou barvou. V ruce nechybí bičik.

Ras – představitel masky nosí bílé oblečení s červenými doplňky, kamizola s výložkami je vpředu opatřena medailemi, červenými střapci a věncem vuřtů z červené látky. Spodní lem kamizoly zdobí třásně stejně tak i kalhoty, které částečně kryje bílá zástěra s malou červenou šerpou. V tašce přes rameno nosí „doktorské uši“. Červený klobouk je zdobený větším množstvím ptáčích per, vpředu posázený odznaky, po stranách jsou připevněny dva výrazné červené střapce. Ozdobný prvek na krku tvoří červený šátek s bílými puntíky. Na očích má brýle s červenými obroučkami. Celý obličej je výrazně nalíčen červenou barvou. V ruce drží bič a ježovici.

Kominik - má typický kominický oděv, černou kamizolu a černé kalhoty, doplněny bílými krejzlíky. Na kamizole má jako ozdobný prvek přes rameno přišitý bílý látkový žebřík. Kalhoty s bílým páskem, po stranách s bílými lampasy zdobí u kolen střapce v téže barvě. Pokrývku hlavy tvoří bílá lodička opatřená kyticí a zeleným asparágem. Obličej je celý začerněný a na očích má brýle s bílou obroučkou. Na nohách nosí bílé podkolenky a nízké boty. Nezbytným doplňkem je košťátka a píšťalka.

Slaměný, Slamák – archaická maska slaměného nese na hlavě vysokou čepici s květinovou hlavicí, jejíž základ tvoří slaměný úplet zakončený v horní části třemi slaměnými copy zdobenými papírovými květy a barevnými štrápci. Z dvojitého věnečku květů z vrcholu vlají pestré pentle. Kostým se skládá z černé kamizoly a černých kalhot. Slaměná část je vesta bez rukávů se suknicí ze žitné slámy s bohatě posázenými krepovými květy s velkým zvoncem připevněným vzadu na sukni. Obličej je celý černý, přes rameno má volský roh, nosí v ruce pletené slaměné důtky s provázkovým práskacím zakončením.

Žid – kostým žida tvoří starý, dlouhý záplatovaný kabát. Ten je pošíť barevnými kousky látek a kožešin. Na hlavě nosí nízký klobouk opatřený kohoutím, bažantím nebo krocáním peřím. Klobouk je zdobený odznaky a růžičkami. Celý obličej kryje maska s výrazným červeným nosem. Nezbytným atributem je ježovice, která představuje kult plodnosti – v minulosti se na její konec připevňovala ježčí kůže. V současnosti je to měkký materiál.

Medvěd – je oblečen v kostýmu z kožešiny, jeho hlava je z kovové konstrukce s otevírací čelistí, která tvarem a velikostí odpovídá hlavě medvěda. Masku vodí na řemínku medvědář, jehož převlek tvoří dlouhý kožešinový kabát s červeným šátkem okolo krku, na hlavě má klobouk s parukou, na očích brýle. Přes rameno nosí bubínek a brašnu.

5. Masopust držíme – program pro MŠ, ZŠ a SŠ

Masopust držíme je program určený mateřským, základním a středním školám. Odehrává se v nově vytvořené Expozici vesnických masopustních obchůzek a masek z Hlinecka v domku č. p. 362 v památkové rezervaci Betlém v Hlinsku.

Cílem programu je zajímavou formou přiblížit jeden z tradičních zvyků, který je na několika místech České republiky dosud živý. Masopustní obchůzky z Hlinecka jsou součástí světového kulturního dědictví UNESCO a tato akce chce upozornit na důležité místo lidových obyčejů v kontextu národní kultury i zachování podobných jevů pro další generace.

Při příchodu do objektu určitě děti zaujme figurína v masce slaměného. První cesta dětí však vede do půdních prostor domku. Zde se pohodlně usadí na židličky a barevné taburetky a shlédnou krátký cca desetiminutový dokument o masopustních obchůzkách na Hlinecku. Jedná se o sestřih masopustních obchůzek ve všech čtyřech popisovaných obcích (Hlinsko- Blatno, Hamry, Studnice, Vortová). Tento materiál si nechal vypracovat SLS Vysočina.

Děti se vrátí zpět do expozice, prohlédnou si ostatní figuríny – současné masky rasa, strakatého, muže, kobyly. V dalších vitrínách historické fotografie a dokumenty vztahující se k masopustním obchůzkám. V dalších z vitrín mohou shlédnout části masky kominíka, čepici turka, nejen mošnu, ale i břitvu a hůl ježovici, která neodmyslitelně patří k masce žida.

Další ukázka je ukázka části masky ženy z Hamrů, zde děti uvidí klobouček, košík patřící k této masce.

Od průvodce dostanou k vypracování pracovní listy. Expozicí pak prochází samostatně a vypracovávají zadání z pracovních listů. Odpovědi na otázky v nich zjišťují přímo ve výstavě.⁴⁷

Pro mateřské školy a první stupeň základních škol je připravena výtvarná dílna, která je v další domečku. Zde si za pomoci výtvarnic SLS vyrobí loutku maškary dle vlastního výběru. K dispozici mají předtištěné omalovánky jednotlivých masek (strakatý, žid,

---

⁴⁷ příloha pracovní listy str. 104 - 109

turek, ras atd.)⁴⁸. Na pracovních stolech jsou pastelky, děti masky vykreslí, vystříhnou a s pomocí p. učitelek či již zmiňovaných výtvarnic SLS přilepí masopustní loutky lepidlem na špejli. V této chaloupce se dětem z videokazety pustí kratičká ukázka masopustního tance kolečko, a pokud děti projeví zájem, za pomoci již zmiňovaných výtvarnic SLS se krátký taneček naučí. Vyberou se čtyři děti, které mají k dispozici i čepice turků a za pěvecké podpory svých kamarádů a učitelek si kolečko zkusí zatančit. Po odchodu z domku se děti venku seřadí podle toho, jakou masku si dítě vyrobilo a kterou má maska pozici v masopustním průvodu. Dětem jsou zapůjčeny čepice turků, kobylek, strakatých a vydají se na kratičkou masopustní obchůzku.

Děti mateřských škol a žáci prvního stupně základních škol by si pomocí tohoto projektu měli uvědomit výtvarné podněty masopustních obchůzek a masek a částečně i jejich význam.

Žáci druhého stupně základních škol a studenti středních škol by měl být osvětlen důvod konání masopustních obchůzek, průběh obchůzky, názvy masek a jejich úkoly v rámci obchůzky. A hlavně význam těchto lidových obyčejů z hlediska národní kultury.

Doba trvání programu pro mateřské školy a první stupeň základních škol je cca 60 minut, pro studenty druhého stupně a středoškoláky je připravený program v rozsahu cca 80 minut.

Tohoto programu se zúčastnilo přes 400 dětí, nejen z Hlinska, ale velký zájem byl i z okolních měst a obcí.

Největší zájem byl ze strany mateřských škol, poté škol základních.. Střední školy se do programu zapojily pouze dvě.

5.1. Masopustní tanec

Tanec se objevuje jako neodmyslitelná součást masopustních obřadů. V některých regionech, jako je Hlinecko je tanec stálou součástí masopustních oslav.

---

⁴⁸ příloha masopustní omalovánky str. 104 - 109

Tanec patří k nejstarším obřadním projevům, které spolu s jinými praktikami a úkony měly zajistit růst plodin a vegetace. Jedna z podob, která uchovávala souvislosti s představami o zajištění úrody, byly především tance s imitativní magickou funkcí jako „konopice“ či vyskakování „na konopě“, které náleží mezi základní masopustní obřadní taneční projevy. Ty byly rozšířené po celém území. Mezi českým lidem se tradovalo, že jak vysoko tanečníci a tanečnice o masopustě skáčí, tak vysoký bude len, konopí a obilí. V Selské pranostice z roku 1710, přetištěné ještě ze starší skladby, můžeme číst: „*Len a konopě pěkně se obrodí, ženy skákat vejš budou, to staří praví, v úterý ten právě masopustní.*“⁴⁹

Tanec byl považován za obřadní povinnost, kterou plnili hospodář s hospodyní i maškary při obchůzce. I při tanci se uplatňovalo více variant, např. na střední Moravě se u zábavy hodně vyskakovalo, na Kyjovsku se tančilo „na dýně“ a to tak, že se jeden tanečník snažil druhého tanečníka povalit na zem., na Valašsku se například nesmělo dupat, aby se „nepodupaly konopě“. A na Třebíčsku musel tanec trvat vždy velmi dlouho, aby bylo dlouhé žito a len, byly pěkné brambory a mák.

Ještě na počátku 20. století byly tyto tance pravidelnou součástí masopustních obyčejů, postupně se pouze vytratil magický základ tance a získal nový, zábavní.

5.1.1. Masopustní tanec kolečko

Turci tančí v každém domě na vybrané písničky tanec, při kterém dochází za běhového kroku k výměnám protilehlých tanečníků postavených ve tvaru čtverce (vždy proti sobě stejně barevně oblečení tanečníci). Tanečník vybíhá vpřed a po dvou krocích se uprostřed čtverce otáčí o 180° vpravo kolem svého druha (míjejí se tedy po levé ruce) a dobíhá pozpátku do výchozího tvaru pouze na protější stranu. Za každou výměnou se střídají modří a červení. K turkům se často přidávají také strakatý se ženou a tanec se tak může změnit z tvaru čtverce na kruh. Ale stále probíhá stejně jako při tanci samotných turků. Turci drží v pravé ruce bílé krajkové kapesníčky, nahrazující šavle.⁵⁰

Podle tradice musí při tanci vysoko skákat, aby vyrostl len a vysoké obilí.

⁴⁹ Zíbrt, Č. : *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha: Vyšehrad, 1950, s. 117.

⁵⁰ www.nulk.cz/informace.aspx?sid=238, cit. 30.3. 2013

5.2. Masopustní průvod školek a škol v Hlinsku

Město Hlinsko ve spolupráci se Souborem lidových staveb Vysočina připravilo na masopustní úterý akci rozloučení s masopustem.

„V tento den končí letošní masopustní období a pro obyvatele i návštěvníky Hlinska chceme obnovit tradici veselého masopustního loučení, tak jak tomu bylo v ještě nedávné minulosti,“ vysvětluje PhDr. Ilona Vojancová ze SLS Vysočina.⁵¹

„Ještě v 60. letech minulého století se v některých vesnicích pořádaly průvody maskovaných postav skutečně o masopustním úterý. S proměnami způsobu života současné společnosti se konání masopustních obchůzek na Hlinecku přeneslo na nejbližší víkendy. Někdejší tradici jsme se však rozhodli připomenout, a proto jsme se o masopustním úterý loučili s obdobím, které má být veselé a tak trochu rozpustilé“.⁵²

Hlavní část programu se uskutečnila v památkové rezervaci Betlém, i když jeho zahájení se odehrálo na Poděbradově náměstí. Dopoledne patřilo žákům místních mateřských i základních škol, které se v karnevalových maskách shromáždili do průvodu a odešli do Betléma, kde pro ně byl připraven další program.

Odpoledne pak na náměstí začala část věnovaná všem zájemcům z řad obyvatel. Masopustní průvod z Blatna obřadně požádal starostku PhDr. Magdu Křivanovou o povolení k obchůzce. Starostka povolení samozřejmě udělila a předala po následujících pár hodin vládu nad městem Masopustu.

Dopolední program pro děti

Všechny zúčastněné školy a školky projevily velkou ochotu se zapojit a navázat na někdejší tradici. Některé třídy se inspirovaly maskami tradičními. Od učitelů, se kterými jsem měla možnost hovořit, jsem se dozvěděla, že záleželo jen na domluvě té konkrétní třídy a postoji učitele k masopustu. Tam kde se domluvili na tradičních maskách, začali s přípravami zhruba týden před průvodem. Většinou se ve výtvarných hodinách vyráběly tradiční čepice masek a to turků, strakatého, slaměného nebo kobylek. Celá třída si dokonce připravila i masku **kominíka**, všechny děti si vyrobily z papíru krásné

⁵¹ Vojancová, I. : chrudimsk.denik.cz/kultura_region/v-utery-vladnou-hlinsku-maskary-20130212.html, cit. 30.3. 2013

⁵² Vojancová, I. : www.czecot.cz/akce/223525_rozloucení-s-masopustem

bílé límečky, na oči brýle s bílými obroučkami, též bílé kominické čepice. Další početnou skupinu masek v průvodu představovala maska **cikánky** – pestrobarevně oblečená děvčátka s květovanými šátky na hlavě a s košíčkem papírových růží. Při průvodu bylo jasně vidět, které děti pochází z okolních vesnic, kde se koná tradiční masopustní obchůzka i s dětmi. Jejich kostýmy jsou totiž věrnou kopií tradičních maškarních kostýmů pro dospělé (malý rásek, kominíček, kobyłka, cikánka, lauftr). Nutno zmínit i masky některých učitelek, které nezůstaly za dětmi pozadu a též průvod absolvovaly v tradičních masopustních maskách. Za zmínku jistě stojí, že v tradičních masopustních maskách dorazila téměř celá ZŠ Smetanova. Jiné třídy se oblékly do kostýmu karnevalových, takže bylo v průvodu možno zahlédnout různé čarodějnice, kouzelníky, Bílé paní, ale třeba i vojáka, čerty, piráty, indiány, broučky a podobně.

Další skupinu představovaly děti z MŠ Rubešova, jedna z učitelek je obyvatelkou obce Studnice, a tak nebylo pochyb, že tyto děti dorazí v tradičních masopustních maskách. *„Ve školním vzdělávacím programu, jsou tradice jako celek uvedeny, na nás – učitelkách, potom záleží, které z tradic se budeme podrobněji věnovat. Já jsem ze Studnic, proto je tak trošku samozřejmostí, že se více věnuji masopustu, než třeba Velikonocím. Přivezu dětem ukázat pravou tradiční masku (syn chodil už jako malý, dnes nosí masku turka), vyrábíme s dětmi masky, uděláme si i průvod a dokonce jsme i za pomoci kuchařek dělali masopustní koblihy“* uvedla Romana Procházková, učitelka MŠ Rubešova. *„Týden před průvodem jsme začali s výrobou čepic strakatého, děti poctivě lepily pestrobarevné papírky na čepice, stříhaly krepový papír apod.“⁵³ „Já už chodím deset let v Blatně za cikánku, takže já neváhala ani minutu a hned začala vymýšlet dětem ze své třídy masky do průvodu. Ve třídě si o masopustu hodně vypravujeme, tančíme, zpíváme, některé děti se s rodiči dokonce na mě i na obchůzku přijdou podívat“*. Uvedla další z učitelek MŠ.⁵⁴

Na náměstí děti přivítala paní starostka PhDr. Magda Křivanová a vedoucí SLS Vysočina PhDr. Ilona Vojancová. Jednotlivé školy a školky se zde představily a po vzorném seřazení do masopustního průvodu se vydaly k nedalekému Betlému.

---

⁵³ Procházková, R. – učitelka v MŠ

⁵⁴ Tichá, L. – učitelka v MŠ

Zde odborná porota bedlivým okem prohlédla každou masku a snažila se objektivně vybrat tu nejhezčí. Děti se tu opravdu nenudily, lektorky z tanečního klubu Ridendo si pro ně připravily krátkou společnou choreografii a tu si v zimě, která tento den zrovna panovala opravdu každý rád zatancoval. Odměnu za vzornou přípravu nezískali pouze jednotlivci, ale i celé školy. Myslím si, že se tato tradice ujme a v příštích letech se máme opět na co těšit.

Odpolední program

Odpoledne pak patřilo masopustním maskám z Blatna, které předvedly tradiční obchůzku včetně porážení kobyly. O další program se postarali studenti hlineckého gymnázia z dramatického spolku **Kaverajs** a místní dechová kapela **Hlinečanka**. Programu se zúčastnili zástupci Ministerstva kultury, včetně zástupce pro záležitosti UNESCO.

Po celý den bylo na Betlémě zajištěno tradiční masopustní občerstvení, staročeská zabíjačka.

5.3. Masopust – didaktická část

Historie tvoří nerozlučnou část s našimi životy. I my jsme součástí historie. I my tvoříme dějiny, ale často si to ani neuvědomujeme. Uvědomíme si to teprve v době, kdy najednou cítíme touhu něco po sobě zanechat. Cokoliv, zkrátka „něco“, abychom věděli, že to tady jednou bude i po nás. Každý na to přichází jindy a u každého mají takové projevy jinou podobu.

Na světě je tolik lidí a tolik způsobů zanechání odkazů dalším generacím, aby věděli, že tu před nimi někdo byl. Proto je důležité, každý takový historický odkaz uchovávat a chránit v paměti lidstva, aby ho i další generace mohla předávat následujícím. A proto si každý národ, každé městečko svou historii chrání a váží si jí.

Chtěla bych svými krátkými ukázkami využití některých námětů z mé bakalářské práce k výuce o masopustu poukázat na množství širokých možností pedagogů, jak dětem přiblížit a zkonkrétnit tuto tradici. Jak pro ně výuku vytvořit zajímavější a hravější. Aby pro ně výuka nebyla jen výukou holých faktů a nudných informací.

Ukázky využití mé bakalářské práce:

Slavíme masopust – ukázka využití tématu masopustu

Záměrem tohoto tématického celku, bude seznámení s lidovými tradicemi v období masopustu, dále pak rozvoj tvořivosti a fantazie při výtvarných a pohybových činnostech.

Charakteristika podmínek:

Děti ze školní družiny z 1. a 2. třídy základní školy, hlinecká základní škola, kde se slaví různé tradice a zvyky. Ve městě se pořádají karnevaly, slaví se v místní části Hlinsko- Blatno masopust s tradičním průvodem a v okolí se konají zabíjačky.

Nástin činností a aktivit:

- Komunikativní kruh – vyprávění co je **masopust** a co k němu patří (zabíjačky, průvod apod.)
- Rozhovor o zabíjačce (obohacení slovní zásoby) – děti vyprávějí své zážitky, jaké dobroty se na zabíjačce dělají (jitrnice, jelítka, ovar apod.)
- Prohlížení obrázků a knih
- Seznamování s humornými říkadly o masopustu
- Pohybové aktivity s tyčemi, překračování, podlézání, přeskokování
- Běhání s koněm na tyči mezi různými překážkami
- Vyrábění masopustních čepic (možno podle předlohy) – např. různé tvary, brýle pro masku kominíka apod. – děti nalepují různé barevné papíry, slepují různé tvary čepic.
- Přehlídka čepic v družině – hra rozvíjející smysly, hádání: „Co je to za masku?“
- Vystřihování tvaru jitrnic, malování jitrnic, lepení špejlí
- Modelování jitrnic z modelíny
- Námětová hra – „Na prodavače“ – co si koupíš v řeznictví, kolik toho máš apod. (početní řada 1 – 100), podle věku dětí ve skupině.
- Hry sloužící rozvoji osobnosti – „Na medvěda“, „Na masopust“

Masopustní dny:

- Návštěva řeznictví během odpolední vycházky, pozorování co se zde prodává ze zabíjačky
- Návštěva pekárny – smažení koblih
- **Tučný čtvrtek** – seznámení s pojmem
- **Maškarní úterý** – dříve průvod masek
- **Masopustní obchůzky** – děti si z velkých molitanových kostek postaví domy, v každém bydlí holčička (hospodyně), která vyhlíží průvod – seřazené děti v maskách, některé děti mají hudební nástroje (bubínek, triangl, činely, rumbakoule atd.) a představují masopustní kapelu. Přijdou před „dům“, zahrají, zatancují si a dle možností od hospodyně dostanou menší dobrotu.
- Na závěr porazíme **kobyly** – dětem nejprve vysvětlíme, proč se kobyla poráží a jak. Potom dítě v masce rasa, srazí kobyly z hlavy čepici, děti ji dají napít „živé vody“, společně zazpívají a kobyly opět ožívá.
- Rozhovor s dětmi – „Co se vám líbilo, co bylo vtipné, nebo naopak smutné a proč?“

Říkadlo:

*Skákala bába
reksun, kandr
cinka, bzinka
přes rybník,
skákal za ní,
reksun kandr
cinka bzinka
kominík.*

*Bába se ho
reksun, kandr
cinka bzinka
ulekla
a skočila
reksun, kandr
cinka bzinka
do pekla.*

*Naše stará Blažková
papírový boty má,*

*dyž ona je vobuje,
jako blázen tancuje.*

*Za vraty, za vraty,
za vrátnicí,
porazil hadrník
hadrnici.*

*„Když jsi mě porazil,
pomoz mi vstát,
pomoz mi ty hadry
do nůše dát.“*

Píseň:

Kalamajka

*Kalamajka mik, mik, mik,
oženil se kominík,
vzal si ženu Elišku
v roztrhaném kožíšku.*

Kalamajka mik, mik.....

Skákej medvěde

*Skákej medvěde,
čert pro tebe jde,
s drátovaným měchem,
stojí za ořechem,
s drátovaným talířem,
budeš v pekle malířem,
hujá, hujajá,*

Pohybové hry:

*Leze, leze had,
pojď si s nimi hrát.
Uděláme tlačeníci,
tlustou jako jitrnici,
tu já mám rád.*

Postup: vázaný zástup za vedoucím dítětem, které stáčí děti do klubíčka. Kdo byl poslední, bude hada rozmotávat (chůze jedním směrem, rozmotání směrem opačným).

Masopust pryč:

Děti stojí v kruhu, drží se za ruce, chůze do středu a zpět, pustí se a tlesknou na slovo „pryč“.

Maso – pust:

Reakce na slovní pokyn. Děti jsou volně rozmístěny po třídě, vychovatelka zavolá slovo „maso“, děti se musí chytit za ruce. Na slovo „pust“ se musí rychle pustit a utéct.

Medvědí honička:

Děti utvoří kruh a drží se za ruce. Dítě v roli medvěda sedí v dřepu uprostřed. Děti chodí v rytmu říkanky:

*Ty medvěde chlupatý,
co máš kožich na paty,
rychle, rychle utíkej,
všechny si nás pochytej.
Jedna, dvě, tři, čtyři, pět,
už nás začni honit. Ted'!*

Na poslední slovo se všechny děti rozeběhnou a medvěd je honí. Chycené dítě se stává medvědem a hra se opakuje.

Masopust – další ukázka využití tohoto tématu

Záměrem tohoto tématického celku bude opět seznámení s tradicí masopustu, který se v našem regionu hojně objevuje. Děti se tak mohou seznámit s konkrétními znaky, které vnesly sílu a význam tohoto zvyku.

Charakteristika podmínek:

Děti 1, 2, 3 třída – školní družina, hlinecká základní škola. do přírody.

Text článku:

Dětem vyprávíme zážitek, jak jsme v sobotu při výletě na Veselý Kopec potkali masopustní průvod masek. Ohromila nás veselost převlečených lidí za mnoho masek, každý měl pomalovaný obličej, byl k nepoznání. Všechny masky šly vzorně v průvodu

a k tomu jim hrála dechová kapela. Maškarádi tančili, skotačili, škádlili přihlízející, mazali jim obličej apod. Při vyprávění o tomto zážitku vysvětlíme dětem, proč, kde a za jakých podmínek se tento průvod koná.

Blížící se **popeleční středa** (tj. středa před první postní nedělí), kdy pro křesťany – lidi, kteří věří v život Ježíše Krista a dodržují zvyky, které jsou vázány k jeho životu a chodí se modlit do kostela – začíná období šesti týdnů, kdy se dodržuje tzv. půst. Tato oslava udává konec radovánkám a veselí, to znamená nástup postního období jako přípravu na Velikonoce.

V tomto čase by se měl očistit nejenom příbytek, ale i člověk, to znamená úklid domu i těla, od nečistot a nezdravého jídla.

Celé postní období je vnímáno jako omezení člověka v jídle a pití. Poslední neděli před popeleční středou se smažily koblihy a boží milosti – ty byly charakteristické smažením na sádle. A tyto moučníky si lidé v době masopustu hojně dopřávali.

Průvod masek znázorňuje představení tance, při němž sledujeme vyjádření mladíků - turků, kteří přivolávají jaro a skáčou při tanci hodně vysoko, aby narostl len a obilí. Převleky jednotlivých postav zobrazují důstojnost, legraci i nevinnost. Masky představující např. židy, medvědáře a vystrojené kobylky reprezentují zkušenost a plodnost. Zvláště masky zvířat – medvěd, představují symbol síly.

Tak jako příroda oslovuje nás svou dokonalostí s obdobím ročního uspořádání – jaro, léto, podzim, zima – je potřeba připomenout to, co se kolem nás například v období konce zimy děje. Dokladem toho jsou lidové tradice masopustu se zachovalou slovesností.

Cíl:

Na základě lidového zvyku vyjadřujeme emoce a estetické hodnoty tradic.

Co nejvíce ovlivňuje naši náladu – radostnou nebo smutnou ?

Může to být písnička, hudba, básnička, hry, říkanky ? Tak si to vyzkoušíme, vyrobíme si masky, naučíme se písničky, přečteme si básničku, zatančíme si a vysvětlíme si jednotlivé pocity.

Píseň:

*Masopust držíme,
nic se nevadíme
pospolu.*

*Proč bychom se hádali,
když jsme se tak shledali
poznovu.*

*V dobrém jsme se sešli,
rádi jsme se našli
pospolu.*

*Dříve než se rozejdeme,
ještě k sobě připijeme
poznovu.*

Hry:

Bratři mrazíci:

Před hrou si děti připraví obdélníkové hřiště, na jehož jednu krátkou stranu se postaví hráči. Dva z hráčů představují mrazíky. Každý z nich si připraví svůj dům – strom, nebo kruh nakreslený křídou. Mrazíci vyjdou před dům a říkají: „*My jsme dva bratři mrazíci.*“ První řekne: „*Já jsem mrazík s červenýmnosem.*“ Druhý řekne: „*Já jsem mrazík s modrýmnosem.*“ Oba řeknou: „*Kdo z vás se nás nebojí?*“ Hráči křičí: „*Nebojíme se mrazu, nebojíme se zimy!*“ Mrazíci odpovídají: „*Tak nám to dokažte!*“ Hráči po této větě utíkají na druhou stranu hřiště a mrazíci je chytají, koho se dotknou, ten musí zůstat stát – zmrzne a na povel jde do mrazíkova domu. Hra pokračuje až jsou všechny děti pochyťány. Vyhrává ten mrazík, který chytí víc dětí.

Hra na medvěda:

Vychovatelka určí medvěda, toto dítě honí ostatní. Koho chytí, ten se s ním chytí za ruku a honí společně. Další chycené děti se přidávají a drží se pohromadě v zástupu za ruce. Čím více pomocníků, tím je pohyb obtížnější.

Masopust:

Hra založena na reakci na slovo. Děti jsou volně v prostoru, vychovatelka zvolá: „*Maso!*“ Děti se začnou radovat a tancovat. Jakmile zavolá: „*Půst!*“, všechny děti se musí zastavit a nehnutě stát.

Výtvarné činnosti:

1. Maska z krabice

- Rozvíjíme – jemnou motoriku, fantazii při zdobení
- Materiál a pomůcky – kartónová krabice, mašličky, nůžky, pastelky, barevné papíry, přírodní ozdoby z pomeranče a citronu, sešíváčka
- Postup – do krabice vystříhneme otvory jako oči a pusy, nos nazdobíme lepením usušeného kolečka citronu, kolečka pomeranče můžeme nalepit jako uši, jako obočí nalepíme zelený barevný papír, dozdobíme stužkami

2. Strom masek

- Rozvíjíme – jemnou motoriku, estetiku zdobení, vztah k přírodním materiálům, techniku vázání
- Materiál a pomůcky – vata, mašličky, zbytky látek, staré ponožky, přírodniny, provázek, seno, zbytky vlny, větve ze stromu, nůžky, lepidlo, fixy
- Postup – vytvoříme nejznámější masky – medvěda, slámáka, žida, kominíka – a pověsíme na větev, na špejli nalepíme vatovou kuličku nebo napíchneme část ponožky a vycpeme vatou, kuličku nebo ponožku dozdobíme vlasy z vlny a domalujeme obličej. Dolepíme šaty z odstřížků látek

Lidové podněty:

Říkanou vytleskáváme, čímž podpoříme analýzu a syntézu slova. Můžeme použít také jako rozpočítadlo, které nám ulehčí výběr dalšího dítěte ke hře.

Masopustní

*Tydli, fydli, bumtarata,
Otevřete kmotře vrata!
Maškary k vám přišly, hej,
Začal masopustní rej.
Haló pane karnevale,
račte dále, račte dále.
Elce pelce do pekelce,
rolničky a kotrmelce.
Máme všechno na míru,
z krepového papíru.*

*Abraka dabraka kouzelnice,
karkulka, šašek, tanečnice.*

*Všichni vás zvem hej, hej, hej,
na maškarní rej!*

Vysvětlíme jednotlivá slova a rýmy a zkusíme klást otázky, abychom zjistili, jestli děti rozumí textu.

- Co je karneval, masopust ?
- V období masopustu se všichni veselí, proč ?

Pranostiky:

Masopust na slunci, pomlázka u kamen.

Porozumění pranostiky zdůrazníme otázkami, které dětem vysvětlíme.

- Masopust bývá v únoru, bývá také sluníčko ?
- Když je teplý únor, vrátí se ještě zima ?
- Pomlázka – znamená velikonoce, jak bude o Velikonocích ?

Masopustní tradice – další návrh na využití tematiky v projektovém vyučování.

Obsahuje ukázky zpracování tématu masopustu pro český jazyk, matematiku, hudební výchovu, výtvarnou výchovu, pracovní činnosti a tělesnou výchovu u dětí na prvním stupni základní školy.

Text článku:

Týden před popeleční středou začneme pracovat na projektu **Masopust**. Zahrneme toto téma téměř do všech vyučovacích předmětů. V českém jazyce budeme číst články týkající se masopustu, recitovat masopustní říkanky.

V matematice bychom počítali slovní úlohy s masopustní tematikou.

V prvouce budeme pracovat s kalendářem, vyhledáváme první jarní den a po něm následující úplněk. Vyprávět budeme i o dalších tradicích.

Ve výtvarné výchově zhotovíme masky do průvodu maškar.

V hudební výchově se budeme učit některé písničky vhodné k masopustní zábavě.

Při hodinách tělesné výchovy nacvičíme masopustní tanec **kolečko**.

Při pracovních činnostech ve školní cvičné kuchyňce zaděláme na koblihy a poté poprosíme paní kuchařky z jídelny o jejich usmažení.

V úterý, které je vrcholem masopustu, shlédneme kratičký film o masopustu (zapůjčený ze SLS Vysočina) a převlékneme se do vyrobených masek. Následuje průvod masek po škole, tancování a zbývání, hraní masopustních her. Závěr patří ochutnání koblih.

„O půlnoci“ ponocný zatroubil na roh a nastalo konec veselí.

Tradice masopustu:

Masopust, největší oslavy se vázaly ve většině regionů k masopustnímu úterý, je lidový svátek, který ve své podstatě sice nemá nic společného s liturgií, ale přesto je podřízen běhu církevního kalendáře. Slavil se ve dnech předcházejících Popeleční středě, kterou začíná čtyřicet dní půst před Velikonocemi. Protože datum Velikonoc je pohyblivé, byl pohyblivým svátkem i masopust. Přípravou na masopust býval čtvrtek (tučný) před masopustní nedělí. Panovalo přesvědčení, že v tento den má člověk jíst a pít co nejvíce, aby byl po celý rok při síle.

Hlavní masopustní zábava začínala o „masopustní neděli“. Také toho dne byl oběd bohatý, ale netrval příliš dlouho, protože se všichni chystali do hospody k muzice. Také masopustní pondělí probíhalo ve znamení zábavy a tance.

Vyvrcholením masopustu, ale bylo úterý. Toho dne procházely vesnicemi průvody maškar. Turci u každého domu zatančili. Masky byly všude pohoštěny – koblihami a alkoholem. Masopustní průvod byl zakončen poražením kobyly.

Téměř všude končila masopustní zábava o půlnoci. Tehdy ponocný zatroubil na roh a rychtář či někdo z radních všechny vyzval, aby se v klidu rozešli domů, protože nastala středa a sní předvelikonoční půst. Lidé věřili, že pokud budou tancovat přes půlnoc, objeví se mezi nimi ďábel, často jako cizinec v zeleném kabátě.⁵⁵

Ukázky zpracování tématu v předmětech:

Český jazyk

Masopust

V únoru je doba masopustu. Masopust – (maso ne) znamená, že se maso jí v těchto dnech naposledy. Slaví se už jen v některých vesnicích. Masopust je třídní svátek, při kterém se lidé převlékají do masek, užívají si jídla, pití, tancování, zpěvu a legrace, aby se připravili na půst trvající až do Velikonoc. Přípravou na hlavní masopustní dny byl tučný čtvrtek.

Tento den se mělo jíst co nejvíce jídla, aby měl člověk hodně síly po celý rok. Jedlo se hlavně maso ze zabíjaček – jitrnice, jelita, tlačěnka, ovar, ale také pečená husa s knedlíkem a se zelím. Tradiční sladká jídla byly smažené koblihy. Pekly se koláče, buchty.

Úkoly:

- Odůvodni psaní i/y
- Urči druhy hlásek
- Rozděl slova do slabik
- Vyhledej slovesa

---

⁵⁵ Vondruška, V., *Církevní rok a lidové obyčejy*. České Budějovice, Dona: 1991, str. 48 – 49

- Vyhledej podstatná jména
- Vyhledej předložky
- Utvoř věty práci
- Utvoř věty rozkazovací
- Utvoř slova opačná ke slovům: tučný, hodně, nejvíce, sladká.

Ukázka poezie s masopustní tematikou

*Máňa, Máňa, Mařenice
nájedla se jitrnice,
napila se syrovátky,
šla si lehnout do zahrádky.*

*Sedí Káča na lavici,
v ruce drží jitrnici,
v druhé ruce jelito,
běž Pepíku, vem jí to.*

*Tintěrova jelita
jsou kroupami nabita.
Mařenka je nosí
od rána po vsi.
Povídala naše kočka,
že si na ní někde počká.⁵⁶*

Matematika: slovní úlohy

- O masopustní neděli napekli 233 koláčů a o 250 víc koblih. Kolik napekli sladkostí?
- V Hlinsku bydlí 11 000 obyvatel. Každý daroval na masopust 5 Kč. Kolik je to celkem ?
- Na návsi se sešlo 20 masek. Při cestě po vesnici se jich ještě 15 přidalo a 9 jich přišlo až na samotný závěr. Kolik masopustních masek bylo tedy celkem?

---

⁵⁶ Lada, J. . Dětem. Praha: Klub mladých čtenářů, 1979 s. 74,75 ,155

Hudební výchova: masopustní písničky

*Komáři se ženili,
bzum, bzum, ženili,
kapky vína neměli,
bzum, bzum, neměli.
Přiletěl k nim slaviček,
bzum, bzum, slaviček,
přines vína žejdlíček,
bzum, bzum, žejdlíček.*

*Tancovala žížala na zahrádce polku,
čmelákovi, že ji hrál, dala půlku vdolku.*

Tělesná výchova: masopustní tanec **kolečko**

- Rozdělíme děti do skupinek po čtyřech, rozestavíme je do tvaru čtverce, dva označíme na ruce červenou stužkou a dalším dvěma dětem navážeme stužku modrou. Dítě (tanečník), vyběhne vpřed a po dvou krocích se uprostřed čtverce otáčí kolem dokola vpravo kolem svého druha – to znamená, že se míjejí po levé ruce a dobíhá pozpátku do výchozího tvaru pouze na protější stranu. Za každou výměnou se střídají modří a červení.

Výtvarná výchova: tradiční i netradiční masopustní masky

- Děti vyrábí libovolné masky z různých materiálů (papír, odstřížky látek, kartonové krabice atd.)
- Čepice, škrabošky

Pracovní činnosti: recepty na tradiční masopustní jídla

Masopustní koblihy

Složení:

- 400 g polohrubé mouky
- 200 g hladké mouky
- 8 žloutků
- 3 lžíce moučkového cukru
- 100 g másla

- 0,3 l mléka
- 42 g droždí
- 3 lžíce rumu
- Sůl
- Marmeláda
- Olej

Postup přípravy:

Do vlažného mléka vsypeme lžíci cukru, lžíci mouky a rozdrobíme droždí. Necháme vzejít kvásek. Mouku smícháme se zbylým cukrem, špetkou soli, vzešlým kváskem a změkklým máslem, v němž jsme ušlehali žloutky. Těsto důkladně propracujeme vařečkou, přikryjeme utěrkou a necháme asi hodinu vykynout. Pak jej na vále vyválíme asi na 1 cm silnou placku, vykrájíme kolečka. Lžičkou nanese marmeládu a prázdným kolečkem přikryjeme, okraje stiskneme a přesahující těsto odkrojíme. Ještě chvíli necháme kynout. Mezitím rozehřejeme větší vrstvu tuku, aby v něm koblihy plavaly. Smažíme po obou stranách dozlatova. Usmažené koblihy můžeme pocukrovat.

Masopust držíme – regionální výchova -další z možností jak děti seznámit s tradicí masopustu na Hlinecku

Záměrem tohoto celku, by bylo konkrétně seznámit děti s historií masopustu, přiblížit jim vesnické masopustní občůzky a masky z Hlinecka a jejich zapsání na Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO.

Charakteristika:

Děti ze školní družiny, hlinecké základní školy. Výprava během odpolední vycházky na Expozici vesnických masopustních občůzek a masek z Hlinecka – Betlém Hlinsko.

Text článku:

Dětem vyprávíme o masopustu, už ne všeobecně, ale přímo o masopustních tradicích na Hlinecku. Společně čteme články, týkající se vesnických občůzek a masek z Hlinecka.

Vychovatelka přinese půjčenou tradiční masku – masku kominíka z Hlinska – Blatna.

Stručně se seznámíme s organizací UNESCO, konkrétně se zaměříme na Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO a zapsání vesnických masopustních obchůzek a masek z Hlinecka.

Navštívíme už zmiňovanou stálou Expozici vesnických masopustních obchůzek a masek z Hlinecka, do družiny si jako hosta pozveme vedoucí SLS Vysočina paní PhDr. Ilonu Vojancovou.

Cíl:

Snaha podat dětem důkaz toho, že historie, celé to dědictví předešlých generací, mají pro nás neocenitelný význam. Je nutné pokračovat v tradicích nejen pro nás, ale i pro generace, které přijdou po nás.

Život našich předků na Hlinecku je součástí celé jedné velké historie národa.

Proto je regionální výchova tak důležitá v co možná nejmladším věku, aby už tam dítě pociťovalo pouto k místu, ve kterém žije. Již v prvním ročníku se děti setkávají s pojmy – domov, okolí, místo, kde žijí, příroda či krajina kolem nás, tradice apod. Možnost jak při výuce nejen regionální výchovou je nepřeberné množství. Využití regionální výchovy v mezipředmětových vztazích znamená dávat svůj domov a jeho tradice do souvislosti se školním životem a zpestřit vyučování touhou po poznání dozvědět se něco nového, bližšího o našem regionu. Odkrývání historie našich předků či seznamování se s dílem našich minulých generací je přece tak velkou motivací a dá se lehce spojit s výukou o naší vlasti.

6. Závěr

Cílem mé práce bylo čtenářům přiblížit tradiční masopustní obchůzky na Hlinecku a jejich vliv na výchovu dětí. Podávám stručnou charakteristiku masopustních obchůzek z Hlinska – Blatna, Vortové, Hamrů a Studnice a zčásti uvádím popis a vývoj masopustních masek. Část mé bakalářské práce obsahuje popis současné masopustní obchůzky v již zmiňovaných obcích, zde jsem se pokusila o popis rozdílných prvků masek v jednotlivých obcích a jejich současnou podobu..

V další kapitole se věnuji právě masopustu jako programu pro děti a jeho možného využití ve školách či školních družinách.

V dnešní době plné spěchu si lidé často ani neuvědomují svůj vztah k rodišti, často zapomínají na historii, na své předky a jejich dědictví. Chtěla bych, aby se moje práce stala možnou součástí nejen příprav vychovatelek a učitelů k hodinám o regionu a tradicích, ale také přehledem historického dědictví Hlinecka, do kterého by mohli nahlédnout všichni, jež by se o masopustní obchůzky a masky z Hlinecka zajímali.

7. Použitá literatura

Adámek, K. V.: Hlinsko, Kniha vzpomínek

Adámek, K. V.: Lid na Hlinecku

Bestajovský, M.: Lidové obyčeje a nápady pro šikovné ruce, Brno 2004

Blahůšek, J.- Vojancová, I.: Vesnické masopustní obchůzky na Hlinecku, Strážnice, NÚLK 2011

Dušánek, F.: Přírodní rezervace a chráněné oblasti v pardubickém kraji

Hrníčko, V.: Svatební obřady a jiné obyčeje

Frolec, V.: Svatební obřad: současný stav a proměny, Brno 1983

Jurkovi, P.- Battěková, L.: Bude zima, bude mráz

Lada, J.: Dětem, Praha 1979

Langhammerová, J.: Lidové zvyky, NLN 2004

Langhammerová, J.: Čtvero ročních dob v lidové tradici, Praha 2008

Nováková, M.: Skanzeny v Čechách, na Moravě a ve Slezku, Praha 1950

Prošek, J.: Českomoravská vrchovina, Praha 1986

Staňková, J.- Baran, L.: Masky, démoni, šaškové, Pardubice 1998

Šottnerová, D.: Zima- zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry, Olomouc 2005

Vojancová, I.: Přišlo jaro do vsi

Vondruška, V.: Církevní rok a lidové obyčeje, České Budějovice 1991

Zíbrt, Č.: Veselé chvíle v životě lidu českého, Praha 1950

Zíbrt, Č.: Masopust držíme, Praha 1910

8. Použité zdroje

www.vesely-kopec.cz

www.vysocan.eu

www.fos.cz

www.kudyznudy.cz

www.npu.cz

www.mkrc.cz/zpravodajstvi/zpravy/otevrem-stale-expozice-masopustnich-masek-a-obchuzek-z-hlinecka-153186

wikipedie

www.ceskatelevize.cz/porady/10121102832-ta-nase-kapela/312295350030003/

www.unesco.org

www.rozhlas.cz/radiozurnal/zprava/masopust-ma-na-hlinecku-vlastni-muzeum--1151767

www.mkcr.cz/zpravodajstvi/dotazy/procedura-zapisovani-pamatek-na-seznam-svetoveho-dedictvi-unesco-138338/tmplid-228

www.masopusthamry.cz

www.hamry.cz

www.chrudimka.cz

www.czecot.cz/akce/223525-rozlouceni-s-masopustem

www.studnice.cz

www.ahp.cz/videos/

9. Seznam respondentů:

Krbálek František, 1977 – obyvatel a účastník obchůzek Hlinsko- Blatno

Obolecký Ladislav, 1934 - účastník obchůzek Hlinsko- Blatno

Tichá Lucie, 1985 – obyvatelka a účastnice obchůzek Hlinsko- Blatno

Bouška Miloslav, 1946 – obyvatel obce Hamry

Sázava Aleš, 1976 – obyvatel a účastník obchůzek Hamry

Homolka Stanislav, 1967 - účastník obchůzek Vortová

Procházková Romana, 1975 – obyvatelka obce Studnice

Sázavová Marcela, 1947 - starostka obce Studnice

Seifertová Dana, 1974 – obyvatelka Studnice

10. Příloha

1. Expozice lidového stavitelství Veselý Kopec. Výměnek s chlívkem, autor K. Kábelová.

2. Expozice lidového stavitelství Veselý Kopec. Vodní mlýn, autor K. Kábelová.

3. Expozice lidového stavitelství. Stodola pokrytá šindelem, autor K. Kábelová.

4. Expozice lidového stavitelství Veselý Kopec. Kaplička, autor K. Kábelová.

5. Expozice lidového stavitelství Veselý Kopec. Autor K. Kábelová.

6. Expozice lidového stavitelství Veselý kopec. Statek z Mokrě Lhoty, autor K. Kábelová.

7. Památková rezervace lidové architektury Betlém Hlinsko, autor K. Kábelová.

8. Památková rezervace lidové architektury Betlém Hlinsko, autor K. Kábelová.

9. Památková rezervace lidové architektury Betlém Hlinsko, autor K. Kábelová.

10. Památková rezervace lidové architektury Betlém Hlinsko, autor K. Kábelová.

11. Masky laufra, ženy, pána a slaměných. Hlinsko- Blatno ze 70. let 20. století, dostupné z: <http://sdhblatno.webnode.cz/stare-foto/>, cit. 24. 4. 2013.

12. Maska žida, Hlinsko- Blatno, autor K. Kábelová.

13. Maska slaměného, Hlinsko- Blatno, autor K. Kábelová.

14. Historické fotky masek z Hamrů, dostupné z www.hamry.cz, cit. 24. 4. 2013.

15. Masky strakatého a kobyly, Hamry, dostupné z www.hamry.cz, cit. 24.4. 2013.

16. Masky rasů, Hamry, dostupné z www.hamry.cz, cit. 24.4. 2013.

17. Masky turků, Vortová, dostupné z www.vortova.cz, cit. 24. 4. 2013.

18. Masky Vortová, dostupné z www.vortova.cz, cit. 24. 4. 2013.

19. Masky kobyl, Vortová, dostupné z www.vortova.cz, cit. 24. 4. 2013.

20. Maska kominíka, Vortová, dostupné z www.vortova.cz, cit. 24. 4. 2013.

21. Masky slaměných, Vortová, dostupné z www.vortova.cz, cit. 24. 4. 2013.

22. Masky kominíků, Vortová, dostupné z www.vortova.cz, cit. 24. 4. 2013.

23. Dětská maska kobylyky, Studnice 1978, rodinný archiv D. Seifertové

24. Masky turků, Studnice 1963, rodinný archiv D. Seifertové

25. Masky turkú, kobyly, Studnice 2013, autor K. Kábelová.

26. Masky ženy a strakatého, Studnice 2013, autor K. Kábelová.

27. Maska slaměného, Studnice 2013, autor K. Kábelová.

28. Masopustní průvod masek škol a školek v Hlinsku, autor K. Kábelová.

29. Masopustní průvod masek škol a školek v Hlinsku, autor K. Kábelová.

30. Masopustní průvod masek škol a školek v Hlinsku, autor K. Kábelová.

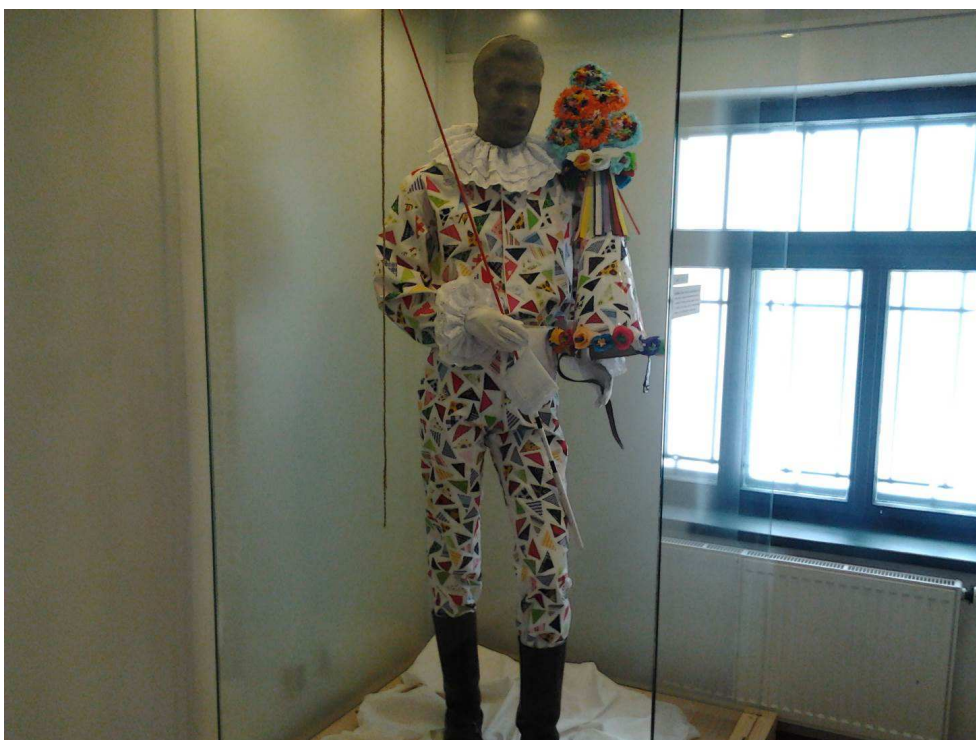
31. Masopustní průvod masek škol a školek v Hlinsku, autor K. Kábelová.

32. Masopustní průvod masek škol a školek v Hlinsku, autor K. Kábelová.

33. Masopustní průvod masek škol a školek v Hlinsku, autor K. Kábelová.

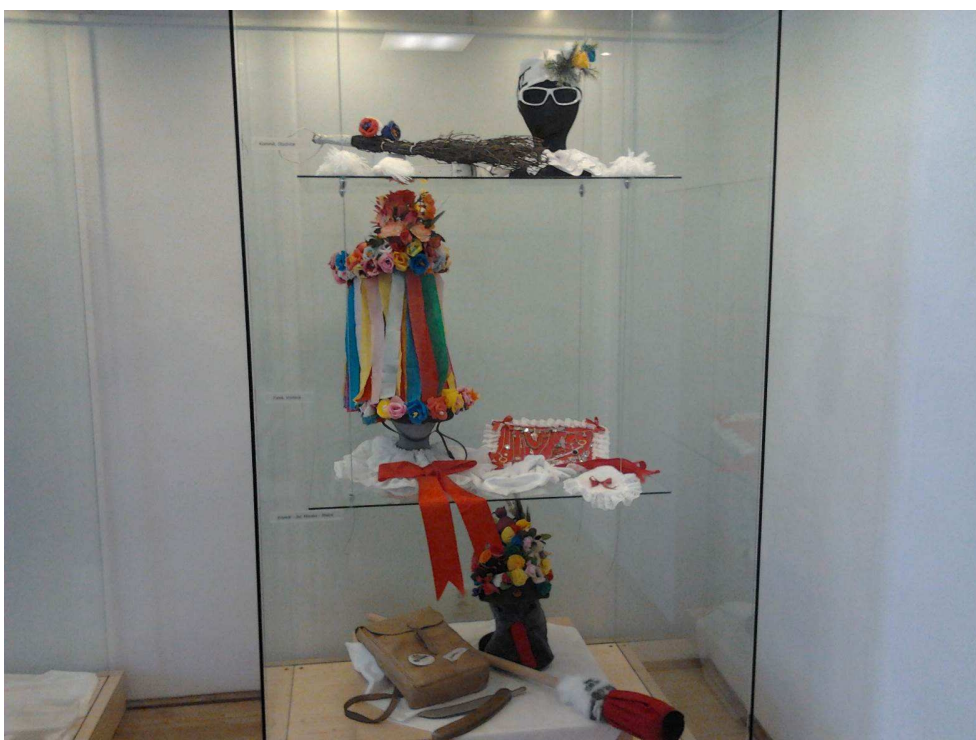
34. Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka, maska strakatého, autor K. Kábelová.

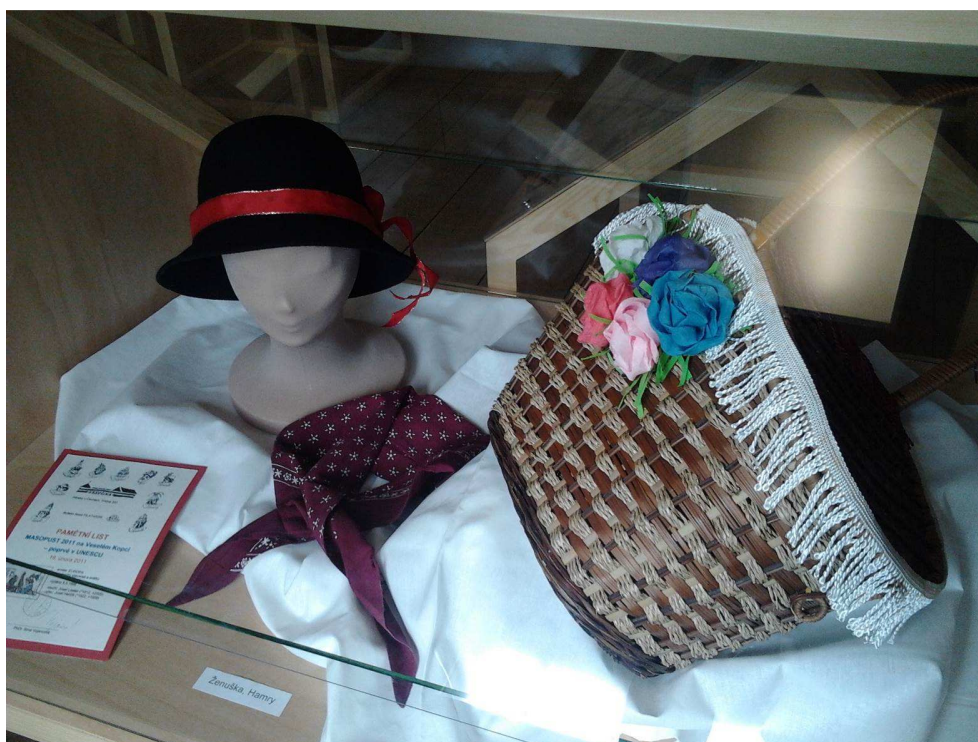
35. Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka, masky rasa a kobyly, autor K. Kábelová.

36. Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka, maska pána, autor K. Kábelová.

37. Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka, autor K. Kábelová.

38. Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka, maska ženušky, autor K. Kábelová.

39. Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka, autor K. Kábelová.

40. Expozice masopustních obchůzek a masek z Hlinecka, maska slaměného, autor K. Kábelová.

MASOPUST DRŽÍME

- ✿ Kdy začíná masopustní období?
- ✿ V jedné z výstavních vitrín je i tato maska. Jak se jmenuje?
Vybarvi si ji.
- ✿ Některé masky představují určitá povolání,
hádej která?
Pracuje tak i někdo u vás v rodině?
- ✿ Najdeš mezi maskami i nějaké zvíře?
Zkus si ho nakreslit.

- ✿ Která maska se ti nejvíc líbí?

41. Pracovní listy pro první stupeň ZŠ. SLS Vysočina.

✿ Čtyři masky musí tančit před každým domem taneček – *kolečko*.
Jaké mají barvy a jak se jmenují?

✿ Proč musí zatančit *kolečko* u každého domu?

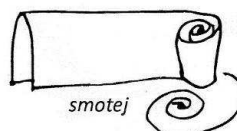
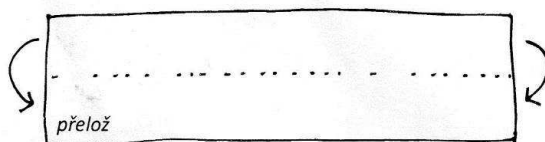
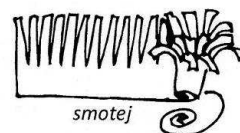
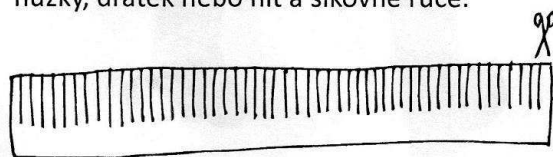
✿ Proč hospodyně otrhávají ze slaměného stébla slámy?

✿ Masky kominíka má na sobě hodiny.
Víš, co znamená čas, který ukazují?

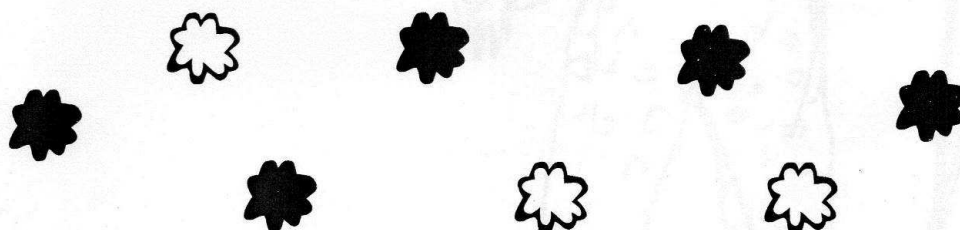
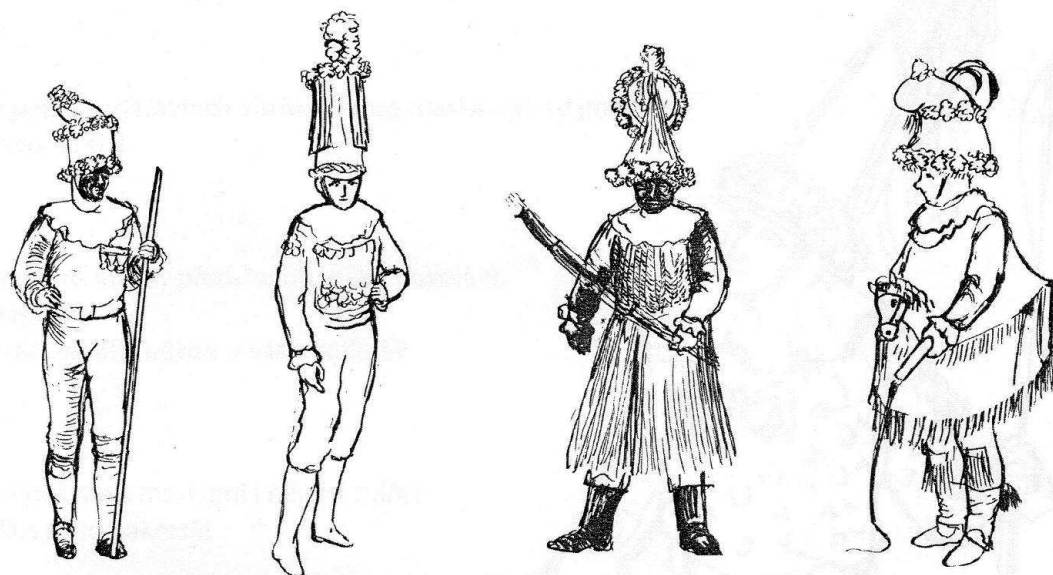
✿ Čím obyvatelé domů hostí masky?

✿ Kdo doprovází masky po celou dobu obchůzky?

✿ Čím má většina masek ozdobené čepice?
Zkus si doma vyrobit také takovou kytičku.
Potřebuješ na ni proužek krepového papíru,
nůžky, drátek nebo nit a šikovné ruce.

Masky se dělí do skupiny masek červených a černých.
 Pojmenuj jednotlivé masky a přiřaď každou do správné skupiny - kytičky.
 Prázdné kytičky (červeně) i masky můžeš vybarvit.

43. Pracovní listy pro první stupeň ZŠ. SLS Vysočina.

MASOPUST DRŽÍME

✿ Kdy začíná a kdy končí masopustní období?

✿ Jaká zvířata představují některé masky?

✿ Jaká povolání představují některé masky?
Pracuje tak i někdo u vás v rodině?

✿ Co má na starosti dvojice masek: laufr a žena?
a) požádat u každého domu o dovolení zatancovat a zahrát a popřát hodně zdraví v novém roce
b) požádat u každého domu o dovolení zatancovat a zahrát
c) vybrat peníze za hudbu
d) tancovat se všemi v domě

✿ Jak se nazývá čtveřice tanečníků, která před každým domem tančí *kolečko*?
Z jakého důvodu musí u každého domu *kolečko* tančit?

✿ Nalezneš fotografii masopustních masek, která je nejstarší?
(Hledej v roubené místnosti.)
Poznamenej si rok a místo, kdy a kde byla pořízena:

✿ Podívej se na mapu světa, kterou zde máme vystavenou.
Jsou tam masopustní obchůzky a masky z Hlinecka? ANO – NE

✿ Co musí masky udělat na začátku obchůzky?
a) společně si zatancovat a zaspívat
b) důkladně se oholit
c) vyválet ve sněhu všechny přihlížející
d) požádat starostu o povolení

- ✿ Čím masopustní občůzka končí?
- společným zpěvem české hymny
  - obřadem porážení a vzkříšení kobyly
  - poražením kobyly
  - tancem kolečka před posledním domem ve vesnici

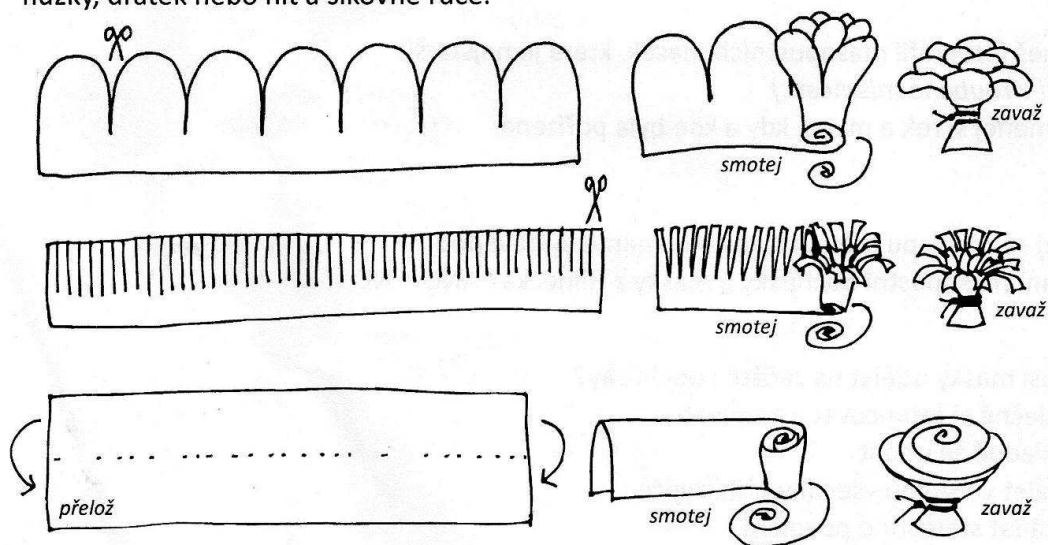
✿ Proč hospodyně otrhávají ze slaměného stébla slámy?

✿ Masko kominíka má na sobě hodiny. Co znamená čas, který ukazují?

✿ Přiřaď k sobě správné dvojice:

laufr	turek
turek	kobylo
medvěďář	ženuška
ras	medvěď

✿ Čím má většina masek ozdobené čepice?
Zkus si doma vyrobit také takovou kytičku.
Potřebuješ na ni proužek krepového papíru,
nůžky, drátek nebo nit a šikvné ruce.

Masky se dělí do skupiny masek červených a černých.
 Pojmenuj jednotlivé masky a přiřaď každou do správné skupiny - kytičky.
 Prázdné kytičky (červeně) i masky můžeš vybarvit.

46. Pracovní listy pro druhý stupeň ZŠ. SLS Vysočina.